

RINGERIKE.

H. R. O. G.

L. S. P. 184

Denne siden er uten tekst

RINGERIKE

1966 - 1967

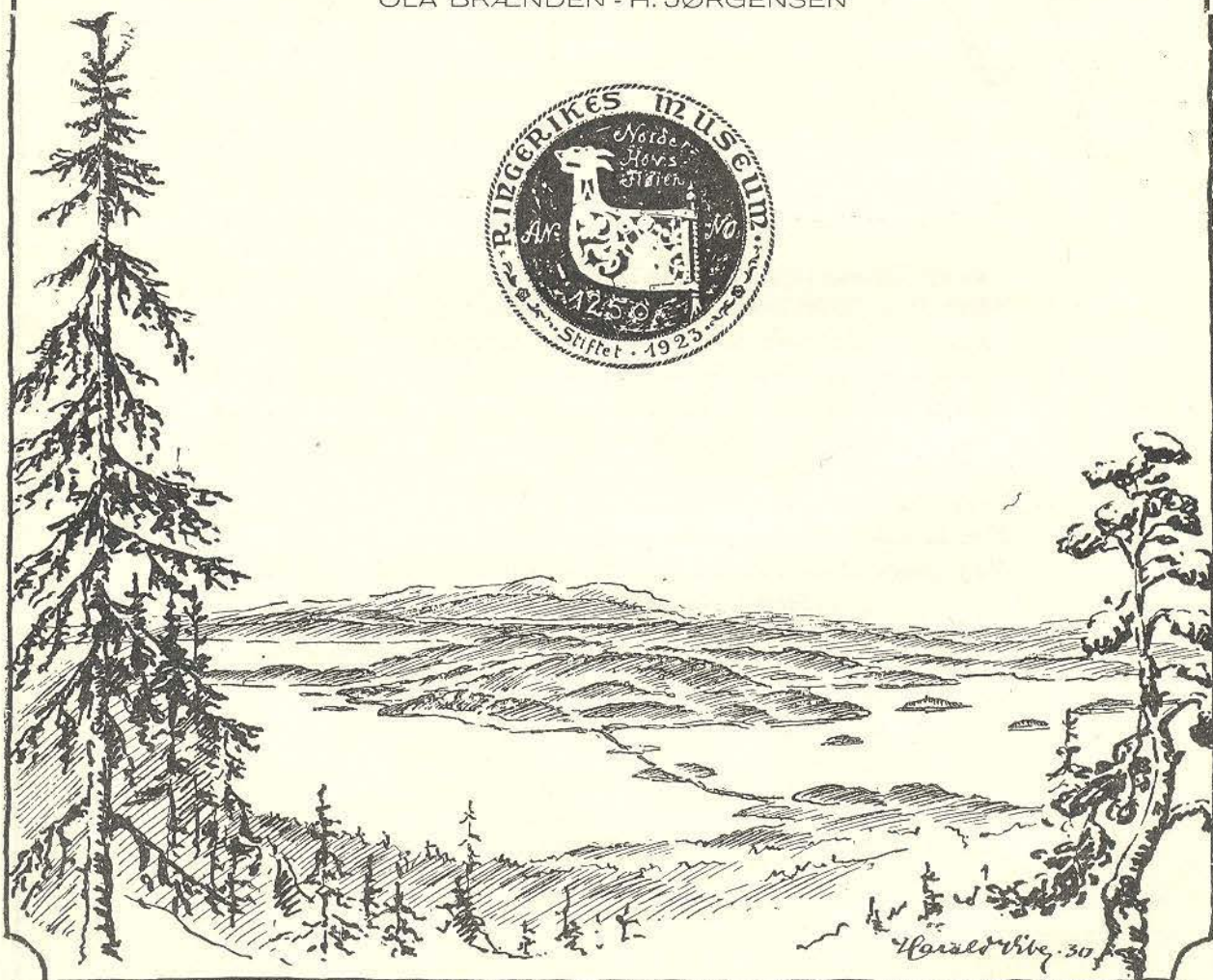
UTGITT AV

RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED

ELLEN HALS

OLA BRÆNDEN - H. JØRGENSEN

INNHold:

	Side
Omslag: Tegning av gården Frog i Norderhov fra 1825.	
<i>Elling M. Solheim</i> : Dikt. Sommerfuglens korte saga	3
<i>Aagot Rynning</i> : Hønefoss komm. høiere almenskole	4
<i>Fredrik Schjander</i> : Jens Nielssøns dagbok	8
<i>Einar Sundøen</i> : Kåseri 13. juni 1965	13
<i>Arne B. Bang</i> : Colbjørnsensslekten	16
<i>F. S.</i> : Jeg fant —	20
<i>Reidar Lund</i> : Engebret Færden	22
<i>Thv. E. Solberg</i> : Minner fra en lykkelig barndom	24
<i>Helge Fomnum</i> : Notiser fra en Amerikaferd	26
Frog i Norderhov	30

Sommer-
fuglens
korte saga

ET DIKT FRA MINE UNGE ÅR

Elling M. Solheim

En sommerfugl flagret
så livsglad i vind,
gledet hvert øye,
streifet hvert kinn
— mens det var sommer.

Den sitret og glitret
i skinnende sol.
Livet en strålefest,
duft av fiol
— mens det var sommer.

Men høsten den kom,
det ble frukter og frø.
Alt som var skjønt
måtte blekne og dø
— ingen sommer.

Sommerfuglen klaget
da den hørte dødens bud:
Å la meg få leve
og folde vinger ut.

Men døden tok den til seg
og tyst bak kappen lå:
Du ville miste vingen
i vinterens skarpe sno.

Og hva ble det å leve
når vingen brukket lå?
Ditt liv det var å sveve
fra jord til himmel blå
— mens det var sommer.

Hønefoss

kommunale høiere almenskole

1907 — 1911

AV AAGOT RYNNING

For noen år siden kom jeg til å nevne for en ung lektor, at skolebestyrer Brinchmann, som var vår lærer i norsk og engelsk på middelskolen, pleide å la oss oppføre små skuespill i engelsk-timene. De småstykker som stod i den engelske begynnerboken, ble gjort om til dramaer, og flere elever ble hørt samtidig, slik at vi fremstilte de personer som stykkene handlet om og hadde hver våre replikker.

Lektoren ble meget forbauset. Han hadde vært overbevist om at undervisningen i «hine fjerne tider» hadde bestått av bare pugg, at vi måtte lære leksene ordrett og bare ramse dem opp. Da det muligens er mange av de yngre som har samme oppfatning av skolen i gamle dager, kan det jo være morsomt å forsøke å gi et lite bilde av den, og av de lærere vi hadde i den tiden min klasse gikk der.

Som jeg har nevnt i en tidligere artikkel, har det etter 1911 vært to påbygginger. Først ble skolen utvidet mot nord, og nu i de senere år er jo fløyen oppover mot Storgaten bygget. Vår skolebygning bestod altså bare av den sydlige del av den nuværende hovedfløy. Den hadde to fulle etasjer og tegnesal med overlys på loftet. Hvis jeg ikke husker feil, bodde vaktmesteren i kjellerleiligheten. Vi kalte ham forresten ikke vaktmester, men pedell, og pedellen het Daniel Meland. Han var delvis invalid, så det var nok hans driftige kone Lise, som måtte greie de verste bransene. Hun solgte også kakao i det store frikvarter. De hadde en tjenestepike, og det kunne nok trenge, for det var jo ovnsfyring over hele skolen, og de hadde også rengjøringen.

I første etasje var det en liten gymnastikksal som ble brukt om vinteren, antagelig fordi den store var for dyr og tungvint å fyre. I denne lille sal ble også andaktene holdt hver mandag morgen, eller hvis mandag var månedslov eller helligdag,

den første dag i uken elevene var samlet igjen. Da var hele skolen tilstede.

Middelskoletiden varte fire år dengang, og vi gikk over fra femte klasse på folkeskolen. Noen barn gikk 6" også, før de begynte. Hver klasse hadde mellom 20 og 30 elever, så det samlede elevtall oversteg ikke 100 i min tid. Følgelig trengtes det ikke mere enn fire klasseværelser. Dessuten var det sangværelse med et lite orgel, fysikkværelse og håndarbeidsværelse, og så, som tidligere nevnt, tegnesalen på loftet, og sløydsalen i kjelleren.

I frikvarterene var guttenes lekeplass på nordre side av gymnastikksalen, og pikenes på søndre, men vi fikk lov til å være i parken. Doene lå også på hver side av gymnastikksalen. Dessuten var det staller på guttesiden. Flere av elevene, både piker og gutter, kom kjørende eller ridende til skolen, så det var nødvendig å ha et sted å gjøre av hestene. For disse elever gikk det meste av frikvarterene med til å stelle dyrene.

Men for å komme tilbake til undervisningen. Vi hadde som sagt bestyreren i norsk og engelsk. Det siste faget begynte vi først med i 2" klasse. I norsk hadde vi brukt den gamle rettskrivningen på folkeskolen, nu måtte vi begynne med den nye. Reformen ble vistnok vedtatt i løpet av skoleåret 1906/07, men trådte ikke i kraft før fra skoleårets begynnelse i 1907. Etter den gamle rettskrivningen skrev vi «havde», nu skulle det hete «hadde», i en mengde ord ble bokstavene b, d, f, g, ombyttet med p, t, v. og k. Dessuten var det en rekke endelser som falt bort, og substantivene som vi tidligere hadde skrevet med store forbokstaver skulle nu skrives med små.

Det var nok litt av en påkjenning for oss små førsteklasinger — tre av oss var ikke fylt 11 år, tre var noen få måneder eldre, mens de andre var vel et år eldre enn oss — både å komme til en ny

skole med ukjente lærere og uvante forhold, og så attpå til begynne med en ny rettskrivning. Dessuten fikk vi et nytt, vanskelig fag, nemlig tysk.

I norsk brukte skolebestyrer Brinchmann den metode at vi «begravet» de gamle endelsene i vedkassen, forat vi lettere skulle huske forandringene. Den vedkassen var nyttig til litt av hvert! Omkring den foregikk også våre små skuespill, da vi kom så langt at vi begynte med engelsk. Han lærte oss også endel smårim til å skjerpe på hukommelsen, f. eks. i norsk: «prep. og at, er hund og katt», og i engelsk: «to get *into* debt, er meget slett.» Det vi lærte på den måten, det satt.

Den dag i dag, 55 år etter, bruker jeg for meg selv noen av hans regler. Ta f. eks. en slik ting som å huske hvilke måneder har 30 dager. Til det bruk fikk vi ordet ap-jun-se-no. Jeg tror neppe de moderne lærere har bedre metoder til å få hamret kunnskapene inn i elevene, enn Brinchmann og enkelte av de andre hadde dengang.

Christopher Bernhoft Brinchmann var Cand. mag. Han var født i 1860 og var blitt ansatt som bestyrer av middelskolen i 1900. I 1908 ble han også bestyrer av folkeskolen, etter Baalsrud. I 1913 flyttet han til Kristiania, hvor han ble lektor ved Katedralskolen. Ved siden av underviste han i gresk ved Universitetet.

De to første årene hadde vi frk. Anna Bryhn i tysk og historie. Hun var en meget flink lærerinne, og gav oss et godt grunnlag i begge fag. Særlig lærte hun oss en korrekt uttale i tysk, med minst mulig norsk aksent. Hennes historieundervisning husker jeg mindre av. I et par år var hun også vår håndarbeidslærerinne.

Frk. Anna Bryhn, f. 1860, var Hønefossdame, datter av distriktslege L. G. Bryhn og søster av

den kjente lege og botaniker dr. Niels Bryhn. Hun døde her i byen i 1947 eller 1948.

Det var først da vi i tredje klasse fikk adjunkt Lorentzen i historie at dette fag ble gjort levende for oss. Vi hadde ham forøvrig også i tysk og tegning og muligens i et eller to av naturfagene. Men hans undervisning i disse fag husker jeg ikke så meget av, så den kan ikke ha vært så inspirerende. Eller også kommer det av at historie ble mitt yndlingsfag, en interesse som har holdt seg gjennom et langt liv. Når Lorentzen kom inn i klassen til en historietime, begynte han å eksaminere før han hadde lukket igjen døren. Ikke i dagens lekse, langtifra, men med spørsmål om en hvilken som helst epoke i historien. Det var meget morsomt og stimulerte i høy grad interessen for faget. Vi fikk da historie til muntlig fag ved midlenskoleeksamen, med den strenge og fryktede censor, overlærer Tord Pedersen fra Drammen, som dommer. Jeg tror ikke noen av oss var særlig høye i hatten da vi gikk inn i eksaminasjonsrummet én og én, men det var ingen som strøk.

Cand. theol. Jørgen Julius Lorentzen — fødselsåret vet jeg ikke, men han var antagelig etpar år eldre enn Brinchmann — var blitt ansatt som adjunkt ved skolen i 1893. Han etterfulgte Brinchmann som bestyrer i 1913, men gikk av etter noen få år p.g.a. en hjertesykdom. Han døde i Oslo i mellomkrigstiden. Hans frue Marie, som også underviste ved skolen, var datter av dr. Birch, som var distriktslege på Ringerike fra 1866 til sin død i 1871.

Hvis jeg ikke husker feil, hadde vi i første, og muligens også i annen klasse, fru Lorentzen i religion. Dessuten hadde vi henne i håndarbeide i etpar år. Hvem vi hadde i regning, naturfag og

Chr. Brinchmann

J. J. Lorentzen

O. F. Lagesen

geografi det første året, husker jeg ikke, men det var kanskje frk. Bryhn. Men iallfall fra 3" klasse eller muligens allerede fra 2" klasse hadde vi adjunkt Lagesen i matematikk og geografi, og antagelig i to eller tre av de fire naturfagene. Han kunne være streng, men han var grei og real, og absolutt rettferdig, noe barn setter pris på. Han var en meget flink matematikklærer. At han ikke greide å gjøre geografien så levende for oss at vi fikk noen glødende interesse for fremmede land i hans timer, tror jeg mere skyldtes den tørre og kjedelige «Horns geografi», med sin oppramsing av byer og innbyggerantall, enn hans undervisning. Ialffall kunne ikke jeg, som siden ikke har kunnet få lest nok om fremmede land og folk, dengang opparbeide noen særlig interesse for geografitimen.

Cand. real. Ole Færden Lagesen var født i 1858 på Hønen gård i Ullerål krets. Han var blitt ansatt ved skolen allerede i 1890, og bodde til sin død i sin gård i Hønengt. (Bigumsgården). Som jeg har nevnt i artikkelen om Riddergården, var

Otto Christophersen

Frk. Anna Bryhn

han stor grunneier og eiet det meste av jorden på Nordsiden.

Nei, interessen for fremmede land og forhold var det presten Christophersen som gav oss. Vi hadde ham i sang i alle fire klasser, og i religion fra tredje eller muligens fra annen klasse. Han var byens avholdte prest, med rang av tredjeprest i Norderhov prestegjeld, og med bopel i sin nybygde villa nederst i Storgaten, den han ved sin død testamenterte til Hønefoss kommune som prestebolig. Hans far hadde vært sogneprest i Ådal, så han hadde tilbragt det meste av sin barndom og ungdom der. — Hvilken retning innen teologien han tilhørte, hadde jeg som barn selv sagt ingen forutsetninger til å forstå — hvis han da i det hele tatt kunne anbringes i noen bestemt «bås» — men han var iallfall ingen pietist, og heller ingen bokstavtrell. Jeg kan huske, at han, da vi leste om skapelsens seks dager, sa at de selvfølgelig ikke kunne sammenlignes med våre jordiske dage, men at hver «dag» hadde vært et uendelig langt tidsrum.

Presten var meget musikalsk, spilte utmerket fiolin og hadde en skjønn sangstemme. Han var et stemningsmenneske, som lo med de glade og gråt med de sørgende. Han kunne godt bli brå sint. Jeg husker en gang, at han ble så fykende sint at den ene mansjetten hans havnet helt nede på bakerste benk i klassen. Men han ble fort blid igjen. I sangtimene lærte han oss en mengde sanger som ikke stod i skolesangboken, små, yndige, litt vemodige ting. Vi elsket hans religionstimer. Han var meget ute og reiste, og han sa at den beste ferie han kunne tenke seg, var å gå på gaten eller sitte på trikken i en stor by, og ikke kjenne et menneske! Hvis vi var flinke, og leksene ble fort unnagjort, fikk vi som belønning høre om hans siste utenlandsreise, og vi lærte nok langt mere om andre land av det, enn vi gjorde i geografitimen. Dessuten fikk vi vel også et litt videre utsyn ved å høre så meget og så ofte om forholdene i fremmede land. At vi også fikk en brennende reiselyst, som de fleste av oss ikke hadde noen økonomisk mulighet for å få tilfredsstillt, fikk så være. Vi måtte trøste oss med bøkene isteden. — Han fortalte oss også av og til om barndomstiden i Ådal, og jeg kan huske han sa at en taterkjerring engang hadde spådd ham at han skulle dø i 60-årsalderen. Han var 12 år dengang dette hendte, og syntes på barns vis at seksti år var en veldig høy alder, så han var vel

fornøyd med det. Men etter hvert som han ble eldre, syntes han nok det var i tidligste laget. Han glemte det aldri, og han døde da også da han var ca. 61 år, av kreft.

Av og til hadde noen av lærerne permisjon i flere måneder, enten det nå var for å foreta studiereiser, eller av andre grunner, og da hadde vi unge vikarer. Jeg tror neppe de klarte å holde samme strenge disiplin som de eldre, og følgelig lærte vi heller ikke så meget i deres timer, enda de sikkert var dyktige.

Disiplinen var jernhård. Etter kl. 5 om eftermiddagen skulle alle elever være hjemme for å lese lekser, og bestyreren og adjunkt Lorentzen skiftedes om å ta en inspeksjonsrunde omkring i byen for å se om påbudet ble fulgt. Nåde den, som da ble truffet ute! Det gikk jo bare ut over de barn som bodde eller losjerte i byen, og det var ikke stort mere enn halvparten, så forsåvidt kan en jo si at det var litt urettferdig.

Å forlate skolens område i frikvarterene, var selsagt ikke tillatt. Det ville nok ha resultert i en anmerkning i karakterboken. Når jeg nu for tiden ser skolens elever strømme oppover Storgaten i det store frikvarter, spisende på sin skolemat, kan jeg ikke la være å tenke på våre skoledager. Brinchmann og Lorentzen skulle ha levet nu! Tobakksrøking var også forbudt, ikke bare på skolen, men i det hele tatt. Hvis der var mistanke om eller bevis for at noen røkte, vanket det anmerkninger. En lærer gikk engang så vidt i min klasse, at han ba en gutt åpne munnen, så han kunne kjenne om det luktet tobakk av den. Det spørs om ikke læreren her gikk for vidt, for i ordensreglene, som var trykt foran i karakterboken, står det bare at tobakksrøking var forbudt på offentlige steder. Hvis noen av dagens unge skulle komme til å lese denne artikkel, kan de ha godt av å se hvad som i vår tid var forbudt, så jeg siterer paragraf 18 i ordensreglene:

«Elevene må ikke besøke kaféer, restauranter eller lignende forlystelsessteder medmindre de er ifølge med sine foresatte. Undtagelser herfra kan tillates av bestyreren. — De må ikke uten bestyrerens tilladelse på nogen måte opptrede offentlig f. eks. ved dramatiske forestillinger, konserter, turnfester m. m.

De må ikke uten bestyrerens tilladelse danne foreninger sig imellem, heller ikke optages som medlemmer av andre selskabelige foreninger. — Tobakksrøking på gate eller andre offentlige steder er forbudt.

Idethele står elevene skolen til regnskap for sin færd også utenfor skolen, når de ikke er under sine foresattes umiddelbare tilsyn.»

Den strenge disiplinen hadde ingen vondt av. Plikt- og ansvarsfølelse ble podet inn i oss. Hvad eksamensresultater angår, var skolen en av de aller beste, om ikke den beste, i Buskerud, og storparten av elevene kom seg godt frem i verden. Såvidt jeg vet, var det ingen av mine samtidige som ble lov-ovtredere, hverken som unge eller eldre. Så kanskje de gamle oppdragelses- og undervisningsmetodene ikke var så gale allikevel?

Vi hadde da litt fornøyelser også. To ganger i året, vår og høst, var det fest i gymnastikksalen. Alle elever var nødt til å delta, såsant de ikke var syke. De måtte ha med skårne smørbrød eller kaker som ble avlevert til pedellkønen. For chokoladen eller kakaoen betalte vi 25 øre, som også skulle dekke utgiftene til kjøkkenpersonalet. Festen begynte kl. 5 om eftermiddagen og varte til kl. 10. Musikken hadde vi gratis, for den besørget lærerne. Og for en musikk!

Fru Brinchmann spilte piano, og bestyreren og presten fiolin, og adjunkt Lorentzen cello. Det var en utmerket kvartett, men jeg tror neppe vi hadde den fulle forsåelse av *hvor* god den var, og hvor heldige vi var.

Festen begynte alltid med polonese, bl. a. efter tonene av «Finska rytteriets marsj». Fransese og Lanciers øvet vi inn før hver fest, så vi ikke skulle gå surr i turene. Ellers danset vi de gamle runddansene, vals polka, galopp, reinlender og Wienerkreutz, og dansen varte hele eftermiddagen, bare avbrudt av spisepausen. Da ble det dekket langbord i salens lengde, og den medbragte mat satt inn.

Pikene og guttene satt hver for seg på festene. Når en kommer inn i den gamle salen, var pikenes plass til venstre og guttenes til høyre. Orkestret satt øverst til høyre. Vi brukte krakkene langs ribbeveggene å sitte på.

Andre fester forekom ikke. Der var ingen klassefester eller andre sammenkomster, men så var jo heller ikke det samlede elevantall over hundre.

Da vi gikk ut av skolen i 1911, skiltes våre veier. Noen reiste til Kristiania eller Drammen for å gå på gymnasium eller handelsskole, andre måtte snarest mulig prøve å få noe å gjøre. Livet gikk og skolen kom på avstand. Det er først når en blir gammel og har gått ut av arbeidslivet, at tankene går bakover i tiden, og minnene fra dengang står klarere for en.

DAGBOK

AV FREDRIK SCHJANDER

fra en tur over Krokskogen i 1594

En høstdag i 1589 kom skottekongen Jacob VI ridende i sterk trav med stort og fint følge gjennom Asker og Bærum. Han hadde hastverk for han skulle til Oslo og feire bryllup med den 15-årige dansk-norske prinsesse Anna som hadde sittet og ventet vel og lenge på sin brudgom. Han var Maria Stuarts sønn og Elisabeths etterfølger på den engelske trone. Den lille Aanna ble stammor til de kongelige Stuarter.

Bryllupet skulle ha stått i Skotland, og en imponerende dansk-norsk flåte bestående bl. a. av 14 kryssere var utrustet for å føre prinsessen og hennes følge til det nye fedreland, og for å imponere og skremme engelskmennene. Men værgudene var i dårlig lune, og en stor del av den stolte armada gikk tilbunds eller led havari. Restene med prinsessen og hennes følge måtte søke nødhavn ved Flekkerøy i Norge. Det var ugjærlig å få reparert skadene på stedet, og prinsessen ble sendt til Oslo for å vente til flåten igjen var i sjødyktig stand og kunne føre henne videre. Det ble det aldri noe av! Skottekongen mistet tålmodigheten og la iveri til Norge. På kort tid og uten uhell kom han seg over Nordsjøen og landet ved Flekkerøy. Det var et forsmedelig nederlag som gikk på æren løs for det dansk-norske admiralitet. 3 trollkjerringer ble omgående brent som opphavsmenn til ulykken!

Bryllupet satte vår lille hovedstad på ende. Det var da også noe å se på i en ellers grå og hverdagslig tilværelse. Alt hva Norge og Danmark kunne mønstre av prominente personer blant adel, hær og geistlighet, embetsmenn og borgerskap, var kommet sammen i sin fineste stas.

Men skottekongen og følget hans lot seg ikke imponere. Av alle de tilstedeværende var det bare ett eneste menneske som avtvang respekt og ærbødighet hos de høye herrer. Det var han som viet paret, — Oslos biskop Jens Nielssøn. Han imponerte alle med sin sterke personlighet og sin naturlige verdighet.

Jens Nielssøn hadde en grundig og allsidig utdannelse og geistlig erfaring bak seg da han 42 år gammel etterfulgte sin svigerfar på bispestolen i Oslo i 1580. Han hadde gått på skole i Oslo og Roskilde og tatt de eksamener som en lærd teolog skule ha på den tiden. Han skrev og talte latin som en selvfølge og behersket også gresk og hebraisk. Dessuten hadde han lagt seg etter realfag, matematikk og astronomi. Han interesserte seg for alt som kom i hans vei av merkelige ting, kometer på himmelen og underlige vesener på jorden, i havet og i luften. Samtidig hadde han et åpent øye for naturens skjønnhet. Men det som først og fremst er kommet etterslekten tilgode av denne merkelige og vitale mannens liv og virksomhet er hans menneskelighet, hans interesse for alt og alle

Biskop Jens Nielssøn.

som kom i hans vei, for gård og grend, for folk og fe, hus og hjem, rikdom og fattigdom.

Når en mann som Jens Nielsson ga seg til å føre dagbok kunne det bli noe stort ut av det. Og det ble det!

I 25 år, fra han i 1574 som svigerfarens medhjelper og reisefølge på visitasreisene, og til 1599, året før han døde, førte Jens Nielsson nøyaktig og detaljert dagbok fra alle reisene på hesteryggen rundt omkring i sitt store bispedømme. Det strakk seg fra Båhuslän i sør, langs svenskegrensen til Tynset i nord og til Telemark i vest. Som biskop hadde han alltid sin medhjelper, «drenge» Oluf Børgersøn, til å nedtegne hva han ville ha med i dagboken.

Av Jens Nielssøns beretninger om sine visitasreiser gjennom 25 år er det bare dagbøkene for tidsrommet 1593–1597, altså 4 år, som er bevart, og det var rent tilfeldig at denne lille del ble reddet fra ødeleggelse under opprydding et sted oppe i landet lenge etter hans død. Resten var alt brent da en vitebegjærlig ung mann kom til og fikk se hva som skulle på bålet, og fikk reddet det lille som var igjen.

Blant de papirer som ble reddet lå registret over hele samlingen. Av det kan vi se hva vi har gått tapt av. I registret finner vi bl. a. 3 visitasreiser over Krokskogen til eller fra Ringerike. Den første fant sted i 1579 og den andre i 1591. Dagbøkene fra begge disse reisene er forsvunnet. Men til alt hell er dagboken fra den tredje og siste visitasreisen til Ringerike bevart. Den er fra høsten 1594.

Selv den lille rest som er i behold av Jens Nielssøns dagbøker er tilstrekkelig til at vi kan leve oss helt inn i et avsnitt av Norges-historien. Det er en beretning om land og folk i det svarteste århundre i vår nyere historie, det første reformasjonsårhundre. Jens Nielssøns dagbøker gir oss faktisk de eneste omfattende og pålitelige skildringer vi har fra denne tiden.

Det som var igjen av dagbøkene ble sendt til Danmark og ligger i det danske Rigsarkiv. I begynnelsen av 1880-årene ble professor Yngvar Nielsen ved Universitetet i Oslo anmodet om å dra til København og på offentlig bekostning ta en avskrift av bispens dagbøker. Med et fyldig forord, kommentarer, henvisninger og register kom dagbøkene i trykken i 1885.

«En slett plats som de kaller Taarget».

*Fra Oslo til Hole prestegård
2. september 1594.*

Den 2. september 1594 drar bispem fra sin prestegård på Vålerengen i Oslo med sitt følge. Etter hans egen beskrivelse i dagboken kan vi følge ham skritt for skritt vestover gjennom byen til Frogner og videre gjennom Vestre Aker forbi Skøyen og Bestum og over Lysakerelven inn i Bærum. Hver gård nevner han ved navn, og beskrivelsen er så nøyaktig at vi aldri er i tvil når vi i dag går etter hans anvisning. Ved Haslum kirke gjør bispem et kort opphold og drar så videre gjennom Lommedalen og kommer til Jonsrud henimot middag. Så lar vi dagboken tale for seg selv, fritt omsatt til vår tids skrivemåte, unntatt navnene som er skrevet nøyaktig etter originalen.

«Så drog vi fra Lummebro i vest og nordvest $\frac{1}{3}$ av 1 fjerding til Jonsrud som ligger rett under Krogskougen. Der kom hr. Hans på Hole til bispem. Så dro vi derfra i nordvest 1 fjerding og hadde en slem vei til en kleiv som heter Albu:rocken. Så derfra fremdeles i nordvest over Krogskougen 1 fjerding til et lite vann som heter Miskoug:tjernet, det er rundt, ligger på venstre hånd og er ikke større enn en fiskedam. Så derfra over Krogskougen 2 pilskudd til noen jordbroer som kalles Langebrumyrene som vi dro over. Så derfra i nordvest $\frac{1}{2}$ mil til en stor stein som ligger midt på skogen og kalles Midskoug:steen, 1 mil fra Jonsrud. Litt før vi kom dit, kom hr. Anders paa Nordroff bispem i møte. Da vi kom til Midskoug:steen hvilte vi litt og fikk mat. Da var klokken 3. Samtidig skiftet vi hester, og bispem gav hr. Peder paa Aske lov til å dra hjem igjen. Så dro vi fra Midskoug:steen i

Saa Droge vi fra Lumbro, i Nifer og Klonding 1/3
 aff i Rung til Foubund den gaard ligger Nøst
 der Erogslingen, der kom for Hans paa holt til
 Bispen. Saa Droge vi derfra i Klonding i Rung
 og gaffde nu strom vi til en Klost' vedr Alenker.

nordvest 1 fjerding til S. Oluffs kilde, liggende ved veien på vår høyre hånd. Så dro vi derfra over skogen på temmelig god vei 1/2 mil til en åpen plass som de kaller Taarget fordi de lagrer tjære og korn der om vinteren. Så derfra i nordvest 1/2 fjerding til Kleffuekiernet som vi hadde på høyre hånd. Det er avlangt, 1 pilskudd eller 2 langt. Så kom vi straks til Krogkleffuen og dro over en stor steinrøys som kalles Hæmpeager, og videre nedover kleiva i nordvest til Hanssekleffuen, 1/2 fjerding, og så derfra 1/2 fjerding ned til Krogsund.»

Vi gjengir fotokopi av originalmanuskriptet til de første linjene i ovenstående beretning for å vise Oluf Børgersøns fine håndskrift og den sirlige måten han førte dagbøkene på. Det har sikkert vært et arbeide etter løse notater underveis som han har måttet sitte med om kvelden når bispen og resten av følget var gått til ro etter en anstrengende dag.

Det avsnitt vi har tatt med av dagboken fra turen over Krokskogen er nylig kontrollert av det danske Rigsarkiv hvor originalen beror. Det viser seg at professor Yngvar Nielsen her har gjort seg skyldig i 2 feil hva avstandene angår. De er rettet i vårt sitat.

Bispeveien.

Om bispens turbeskrivelser er å si i sin alminnelighet at de er usedvanlig detaljerte og pålitelige. Det gjelder kompasretninger og avstander, terrengbeskrivelser og navn. Han skjelner f. eks. mellom store og små bakker og kleiver, som igjen kan være gode og temmelig gode, eller slemme.

Denne gjennomførte nøyaktighet i detaljer må vi ha i tankene når vi går på leting etter Bispeveien over Krokskogen, og det vi skal finne der, enten det er Midtskogsteinen vi er ute etter, eller St. Olavs kilde som også er et mysterium.

Det var kjentfolk i bispens følge som oppga veilengden mellom faste steder underveis, folk som hadde sin viten fra tradisjonen. I slike tilfeller

kan nok veilengder, særlig over større avstander, være avslipt og avrundet til nærmeste halvfjerding etter å ha gått fra munn til munn gjennom generasjoner. Med de erfaringer som både bispen og «drenge» hadde, kunne de lett kontrollere hva de fikk oppgitt, særlig når de hadde ridd distansen før, som i vårt tilfelde. 2 ganger tidligere hadde bispefølget ridd over Krokskogen, begge gangene på vinterføre. Når det gjaldt kortere distanser har vel bispen og drenge notert veilengden etter eget skjønn.

Den som vil rekonstruere bispens vei over Krokskogen bør kjenne litt til forholdene på den tiden. Kjøreveier fantes ikke. Det var med båt eller på hesteryggen folk dro når de skulle ut å reise. En vei som Bispeveien over Krokskogen var en ferdsselsåre som ikke hadde «gjort seg sjøl». Den er blitt anlagt og den er holdt vedlike etter fattig evne. Det måtte stilles strenge krav til en vei som skulle være ridendes vinter som sommer. Tørrmark eller småsteinet eller gruset terreng var det rette underlag. I eller langs bekkedar kunne rideveien ikke gå, heller ikke i blaute eller der det var fare for flom eller utglidninger. Folk hadde god tid dengang, så omveier og slyng på linjen kunne det godt være, smalsporet kunne veien også være, og bratt, — hesten kom opp der kjøretøyer senere i tiden måtte gå utenom.

Men like viktig er det å vite at veiene på Krokskogen helt fra 1600-årene, få år etter at bispen dro over her, og ned til vår tid ikke har vært anlagt med tanke på alminnelig ferdsel. Det er private veier i forbindelse med driften av Bærums Verk. Vedkjøring og kullbrenning for verket førte med seg trafikk på kryss og tvers over hele skogen, og det var en trafikk som krevde velbygde veier. Særlig i 1770-årene, en glanstid i verkets historie, ble det etter omhyggelig forarbeide og kartlegging lagt et imponerende veinett over hele Krokskogen. Det er rester av disse veiene vi støter

på midt inne i skogen. Uten begynnelse og slutt kan de ligge der, langt fra folk og bebodde steder.

Er vi ute etter Bispeveien må vi ikke la oss narre av disse hensmuldrende veier og stier, hvor sjarmerende og idylliske de enn måtte være. Nei, når det gjelder Bispeveien er det lite eller intet spor etter den. Skal vi finne ut hvor den kan ha gått må vi først og fremst holde oss strengt til bispens egen beretning, så er det å gå med kritisk blikk i terrenget og høre og lese hva de har å fortelle de som har forsøkt å følge i bispens spor.

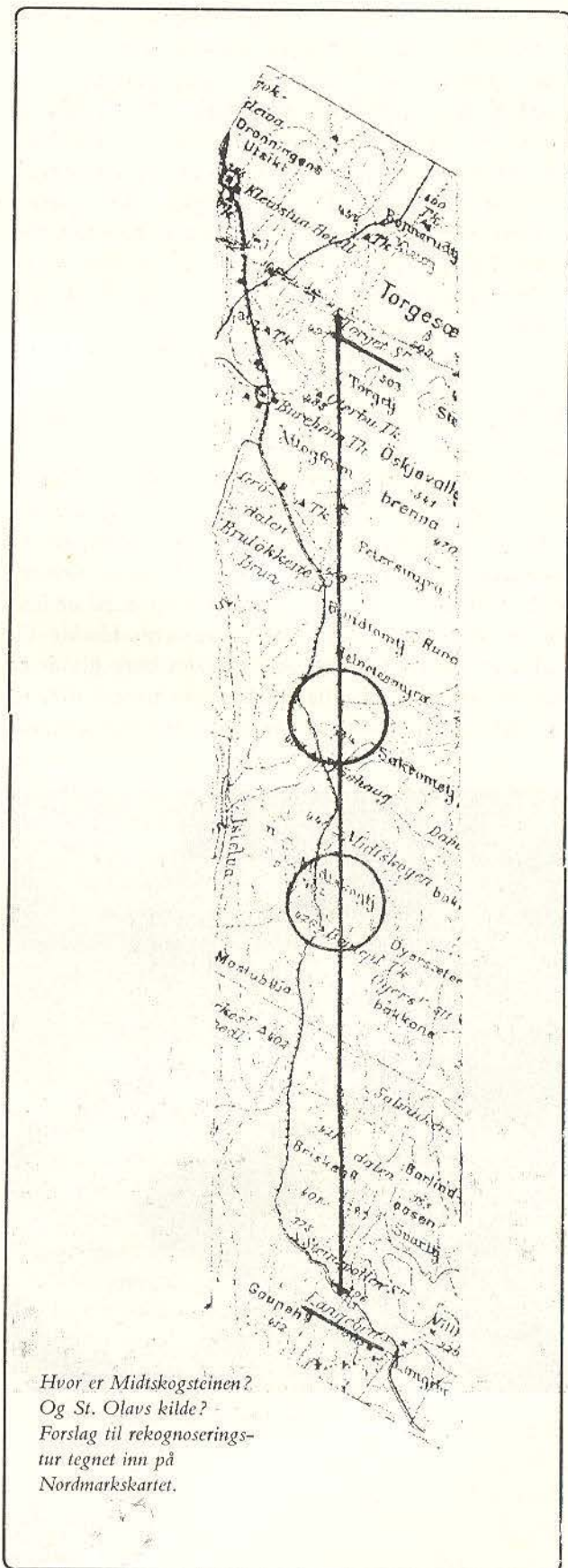
Til hvilesteder og skjulte kilder.

Biskop Jens Nielssøns vei over Krokskogen omfattes i vår tid med stadig større interesse, og atskillig er i etterkrigstiden skrevet i bøker og aviser om de teorier og resultater som amatørforskere er kommet til. Ringerikes Bibliotek har en samling bøker og avisartikler om emnet til orientering for den som vil streife om som stifter, eller nøye seg med å lese litt om de små oppdagelsesferders historie. Problemet er Midtskogsteinen! Hvor finner vi den? 4 forskjellige steder er i løpet av de siste årene utpekt som det rette, — men fremdeles er det sterke tvil.

I det foregående er gitt en del opplysninger om hvor man ikke kan vente å finne Bispeveien, og hva man ikke må la seg narre av. Vi skal i dette avsnitt forsøke å komme veien på nærmere hold ved hjelp av bispens egne anvisninger og det vi ellers kan lese oss til, eller resonnerer oss frem til.

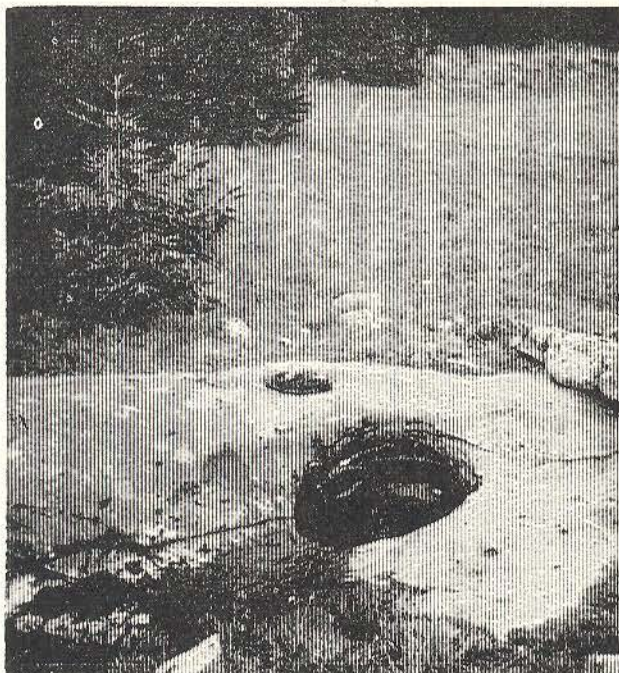
Av faste holdepunkter underveis som bispen navngir, eksisterer 5 den dag i dag med samme navn. Det er Albukroken, Langebru, Torget, Kleivtjernet (Bønnerudtjernet) og Krokkleiva. Veilengdene mellom disse stedene stemmer forbløffende godt. 1 fjerding fra Jonsrud til Albukroken, oppgir bispen. Det stemmer! Det er ca. 1750 meter (1 gammel mil er ca. 7000 meter). 1 fjerding videre til Langebru stemmer også. Det samme gjelder de veilengder bispen oppgir fra Torget bort til Krokkleiva og ned til Kroksund.

Tilbake står da den lange mellemdistansen på 1 1/4 mil fra Langebru til Torget. Det er her vanskelighetene melder seg. Det er på denne strekningen vi skal ha 2 faste holdepunkter: Midtskogsteinen 1/2 mil, det vil si 3 1/2 km fra Langebru, og St. Olavs kilde 1/4 mil lenger oppe i veien mot Torget. Om disse 2 interessante og sentrale stedene på skogen kan ingen i dag si med sikkerhet: her er det!

Vi forenkler problemet og trekker opp mellom-distansen som en rett strek fra «nogle jordbroer» ved Langebru til Torget. Se kartskissen. Veien deler vi opp i 5 like store lengder og sirkler inn 2 punkter underveis. Når vi har tilbakelagt $\frac{2}{5}$ av den rette strekningen mot Torget er vi i sentrum av den første sirkelen. I dette område kan vi etter bispens dagbok vente å finne Midtskogsteinen. Og når vi har gått $\frac{3}{5}$ — godt og vel halve veien — er vi inne i neste sirkel der vi leter etter St. Olavs kilde.

Bispen oppgir den veien han tar til Torget til $1\frac{1}{4}$ mil som svarer til 8750 meter. Det stemmer med Krokskogveien. Går vi så den er det 8600 meter fra Langebru til et punkt på høyde med Torget. Av dette kan vi slutte at Bispeveien ikke kan ha tatt større avstikkere eller omveier enn Krokskogveien tar, og den går jo temmelig rett mot målet, ser vi på kartet. Og når bispen hele veien oppover skriver at han drar i nordvest da tyder også det på at han har ridd temmelig rett på Torgetra. Hadde de holdt en annen retning, selv om det bare gjaldt et kortere stykke, ville han sikkert ha notert det, så nøyaktig som vi kan se han alltid er med retningene.

St. Olavs brønn ved Retelseter.

*Med hr. Anders paa Nordroff til
St. Olavs kilde og Midtskogsteinen.*

Bispen red fra Bærum til Ringerike, og det er naturlig at de som vil følge etter ham i våre dager går fra Bærumssiden. Bærumfolk i alle aldre har da også til stadighet vært ute på leting etter Midtskogsteinen og St. Olavs kilde. Ja, det fortelles at lommedølingene for noen år tilbake gikk manngard for å finne steinen! Men forgjeves.

Kanskje kan det være lettere å finne den for folk som kommer fra den motsatte siden, fra Ringerike? Har noen forsøkt det?

I nærheten av Midtskogsteinen kom Ringerikspresten, sognepresten hr. Anders på Norderhov, biskopen imøte, leser vi. Hr. Anders er kommet opp den gamle Krokkleiva, forbi Bønnerudtjernet til Torget. Derfra videre til St. Olavs kilde og Midtskogsteinen. Enn om ringerikinger forsøkte å finne hans fotefar over Krokskogen! En morsom oppgave for speiderne, rovere og gutter på første-gradstur! Og skulle ikke dette være et fristende emne for særøppgaver i den høyere skole, på linje med finner, kullbrenning, seterdrift, tømmerhugst og meget annet som Krokskogen står for?

I dag tar vi tønneheis til Kleivstua, — eller bil. Derfra er det kort og grei vei til Torget, startstedet for den som fra Ringerikssiden vil lete etter St. Olavs kilde og Midtskogsteinen. Ta en rast og studer kartet her på setervollen hvor ringerikingene i bispens tid lagret tjære og korn på vinterføre for å frakte det videre på hesteryggen med kløv til Bærum sommerstid.

Så. $3\frac{1}{2}$ km i sørøstlig retning fra Torget er St. Olavs kilde «liggendis i vejen» og $1\frac{1}{2}$ — 2 km derfra i samme retning skal vi ha Midtskogsteinen.

På papiret ser dette lett ut. Kanskje vil det også vise seg å være lettere å finne frem for den som kommer fra Ringerike i hr. Anders paa Nordroffs fotefar enn det har vist seg å være for den som kommer sørfra etter bispen.

Kanhende ringerikingene blir de første som i vår tid slukker sin tørst i St. Olavs kilde og raster på Midtskogsteinen!

Fredrik Schjander.

KÅSERI
AV
EINAR
SUNDØEN

Forsommerstevne

13. juni 1965

Først vil jeg takke alle dem som har satt seg i spissen for å lage dette stevne her i dag. Vi har vært så heldige å få en omvisning på *Norderhov gamle* prestegård hvor *Ringerikes Museum* har sine samlinger og hvor vi lærte mye og interessant om livet i forrige århundrede, og har samtidig fått en hyggelig ferd over denne fruktbare del av Ringerike og langs Steinsfjorden og hit til Sundvollen.

Ringerike er vakkert, og bør sees fra *flere kanter*. Kommer en fra Oslo opp gjennom Bærum, så reiser en over grensen til Ringerike litt før en kommer til Sollihøgda, men først når en kommer ned til Skaret, ser vi ut over det vakre landskapet med Tyrifjorden under og med de blånende åser i bakgrunnen, og lengst borte de vakre snødekte fjellene.

Reiser vi så veien fremover mot Sundvollen, så har vi den bratte skråningen i øst opp mot Krokskogen hvor Asbjørnsen og Moe har vandret og sikkert blitt inspirert av skogens minner og natur. Kanskje var det her de fikk interessen for å samle folkeeventyrene som har blitt så verdifulle for oss og vår litteratur.

Og kommer vi *over Krokskogen* og stanser på bakkestupet, så vil det bli for oss som for Jørgen Moe: Vi ser de brede fjorder som skar seg inn i bukt, og elven ser vi blinke og krumme seg så smukt, vi lenges til de sollyse sletter.

Dette vakre Ringerike har gitt håp om så mye. Det var vannet og fisken, det var skogen og viltet og det var den fruktbare jord som gav håp om at her ville det spire og gro.

Det er derfor ikke å undres over at her har vi noe av den eldste bosetning i vårt land. Her er helleristninger som skriver seg fra bronsealderen, ca. 1500 år før Kristi fødsel, vi kan finne dem ved stranden ute ved Berget og ved Sund-

vollen skole. De gamle gårdsnavn som Frøyshov, Onsaker og Ullern tyder på at våre forfedre som bodde her har vært ivrige Asadyrkere, og sannsynligvis har det også bodd folk her før med andre guder og andre skikker.

Vi kan finne *Kong Rings ridebane*, denne dattidens mektige konge som kunne seire over kong Beles sønner så langt borte som i Sogn og ta deres søster Ingeborg til dronning.

Vi kan se over til Stein hvor vi vet at *Sigurd Hjort* bodde og hvor hans datter gikk i sin urtegård og hadde sin drøm om treet som vokste og bredte sine grener ut over hele landet og enda lengre. Hun ble senere Halvdan Svartes dronning.

Vi kan se over til Bønsnes hvor vi vet at den kloke og arbeidssomme Sigurd Syr bodde og drev sine gårder slik at han kunne ta imot sin stedsonn, Olav Haraldsen med stort følge og underbringe dem. Vi vet også at Sigurd Syr hjalp Olav i slaget ved Nesjar i 1016, og for denne hjelp fikk bygdefolket lettelse i endel veitsler og utredslar, noe som dessverre Harald Hardråde senere fratok bygda, og som dessverre — ikke senere er kommet tilbake.

En stund *etter Olavs fall* på Stiklestad, — da han fikk ry som helgenkonge, begynte en strøm av pilegrimer å legge veien over hans hjembygd, og vi kan finne navn som Evangelieholmen, Sjelom og veien frem til Olavskirken på Stein. Står vi stille en kveld og lar fantasien løpe, kan vi høre klokkene ringe til «Non» og se de høytidelige katolske prosesjoner vandre frem mot Olavskirken på Stein.

Med det samme jeg er inne på *Stein kirke* vil jeg referere litt av et brev jeg fikk av min venn, Jon Guldal, som i mange år arbeidet med å granske Holebygdens historie. Han forteller om den siste preken i Stein Kirke St. Hansdag i 1682:

«Den nye soknepresten til Hole sogn og menighet var en stor og røslig mann i sine bedste år, og det var folksomt på vangen den søndag han skulle holde sin tiltredelsespreken. Folk fra de fjerneste bosteder var møtt fram. Menn med sortbremmede hatter stod inntil stien fra prestegården og fram til kirken. Tett i tett stod de og tok til hattebremmen da presten, herr Opdahl, med sikre lange skritt gikk forbi. Prestens kallsbrev var dagsett 14/1 1680, og han leste sjøl opp brevet fra prekestolen.

Bygdefolket var glad over at de hadde fått en prest som snakket godt norsk mål, men de forstod at han måtte være fra en bygd nordafor fjellet, for han braut noe på målet.

Herr *Henrik Andersen Opdahl* var den fjerde i rekken av lutherske prester som hadde betjent Hole soknekall.

Det gikk mange hester i frihavnen nedenfor kirken og det var svart av folk på kirkebakken. Det var ikke bare sognets egne folk som var møtt fram, men adskillige finner fra skogen hadde kommet over fjorden, og ikke så få folk fra Vaker-grenna var det heller.

I sin preken sa herr Henrik bl. a. dette: «Det kan likeså lett hende at den ettersøkte *Lapis Philisophorum* kan finnes her i Stein sogn som andre steder.» (*Lapis Philisophorum* — De vises sten som man i den tid trodde Alkymistene var i besiddelse av når de kunne lage gull.)

Kirkealmuen forundret seg meget over dette merkelige navnet, og de snakket seg i mellom etterpå om hva dette kunne bety. *En mann fra Røyse*, som var møtt fram, kunne fortelle at den nye presten driver med så mye rart i det gamle «Herremakket». I sene kvelder kunne de skimte blått lys der innefra, sa han, han var visst gullmaker. Folk hadde hørt at det gode vennskap mellom hr. Opdahl og fogd Pettersen på Stein kom av at fogden var interessert i gullmakerkunsten.»

Året etter ble det ingen St. Hans-messe på Stein fordi da slog lynet ned i kirken og den brendte. Det var et stort savn for menigheten i Stein sokn å miste sin gamle vakre kirke, men de ruiner som fremdeles er tilbake er nå fredet.

Fogden på Stein døde året 1696, og den 6. april samme år var amtmannen der og foretok registrering, og iflg. Guldal ble registrert: Stoler, borde etc. 1 stor sølvkande med løver under og sølv-penger, fra Chr. IV, veiende 111 lodd og verd-satt til 46 Rd. 3 store runde sølvstaup, 7 daler, 1 større sølvstaup, 19 daler, 4 forgyldte tomlinger, 10 daler og diverse sølvsaker, verd 37 daler. I mellomkammerset ble registrert 1 kakkelovn med de hellige tre konger, versatt til 12 daler. I dagligstuen oppbevartes en mengde klær og lignende,

og vi finner listen over fogdens bøker: «Paradisets Urtegård», «Den åndelige veiviser» og «Sjelens apotek».

Besetningen på Stein var den gang 14 kuer, 4 fjorkalver, 16 sauer, 16 gjeiter, 3 hester og 4 griser. Av en klage som er sendt til kongen i Kjøbenhavn kan vi se at reiseruten over Ringerike er tidlig kjent og benyttet. Det heter i klagen at «Den Qvinde som haver herberge ved overfarten ved Steinsfjorden, ligger i ledtog med røvere, landløbere og skjelme. Når hun setter reisende over, farer hun helt utekkelig avsted både med fylderi og overskjelden på dennem hun setter over, når de ikke hende dobbelt derfor ville fornøye.»

Fra 1814 merker vi at levevilkårene på landsbygden holder på å endre karakter. Litt etter hvert begynte bøndene å bringe sine produkter til de store kjøpstedene Kristiania og Bragernes og kjøpmannsvarer med tilbake. Hadelendinger og valdrisser tok veien over Ringerike. De kom i store følger og de pleide da å hvile på Sundøya hvor mine bedsteforeldre bodde. Hadelendingene som gjerne kjørte brendevin til destilasjonsverkene hadde gjerne litt «på si» så det kunne hende det av og til gikk litt lystelig for seg på hvilestedet, men bestefar som hadde vært «Garnisoner» klarte som regel å holde bra orden.

Jeg kan tenke meg at disse som «lå i ferdselsveien» var med å gjøre Ringerike kjent. Senere kom Wergeland og skrev om «Klevens svimlende portal», Peder Christen Asbjørnsen, Bernhard Herre og flere. I 1905 satte Lierbanen igang dampskibet «Ringerike». Det var en meget pen båt, og en tid var den kjent for å være landets raskeste innsjøbåt, men den måtte innstille i 1926 på grunn av konkurransen med bilene.

Fra Lierbanens og dampskibet Ringerikes tid var det alminnelig at folk fra andre bygder tok seg turer til Sundvollen, særlig i Pinsen for å se på trafikken. Da kunne det nok hende at det kunne ryke opp til slagsmål, men det var et alminnelig ordtak at «det var ingen sak å slåss i Sundvollen fordi det var så god hjelp der.»

Nå idag har bilene helt avløst både Lierbane og dampskip. Bilene bringer folk fortere fram, og turen fra Oslo og til Sundvollen kan gjøres på under en time. Taubanen kan bringe folk fort og lettvtint opp på Krokkleiva, og man kan spare tid som i dag er så viktig. Men trangen til å komme ut i skog og mark er kanskje enda større enn før, og når vi søker fred og hvile ute i naturen

bør vi også tenke på dem som levde under andre forhold, men gav oss verdier og minner vi bør gjemme for etterslekten.

Hjemmet og hjembygden rommer så meget verdifullt og interessant som de enkelte bygdesamfunn bør ta vare på. Det kommunale selvstyre har hatt stor betydning for vårt lands utvikling. Det bidrog til å skape samfundsånd og forståelse for det som vi kan bære framover i fellesskap og knytter oss nærmere sammen.

Det var kamp om det kommunale selvstyre, men folket i valg satte det flertall på stortinget som fikk loven igjennom. Det har vært kamp om kommunesammenslutningene som viser at hjembygden har sterke røtter i folkets tanker. Selvsagt kan man si at de samme minner og tradi-

sjoner er der like fullt etter kommunesammenslutningen, men de kommer likesom i et annet perspektiv, og for de som har reist ut av bygden, eller til utlandet, står bygden slik den var på en egen plass i deres minne.

Vi bør derfor ta vare på minner og kulturverdier og bruksgjenstander som kan samles i Ringerikes Museum, da kan vi si med dikteren Bull: Å du min vakre birk, fortell min sønne-søn.

Jeg sparte deg, at han og skulle se deg skjønn.

Så vil jeg igjen ønske dere alle velkommen hit til Hole og håpe at dette stevne vil bli et hyggelig minne for hver enkelt av dere. Og til slutt vil jeg be om at vi alle synger sangen av Jørgen Moe: Det lysnet i skogen da ilte jeg frem.

Jonas Danielsen Ramus

OG

Anna Colbjørnsdatter Arneberg

SLEKT:

Forfedre og etterkommere

AV ARNE B. BANG

Det har vært skrevet meget om dette verdige presteepar som var i Norderhov prestegård da oberst Løwen og hans svenske dragoner kom dit 28. mars 1716. Det er allikevel ikke tidligere gitt noen oversikt i heftet «Ringerike» over presteparets familieforhold. Nu i anledning av 250-års minnet for begivenhetene i 1716 kan det være på sin plass å sette sammen i en artikkel det vi vet i dag.

Anna Colbjørnsdatter kalte seg *Arneberg* efter *Arneberg* gård i Hoff i Solør, som hennes foreldre eiet en halvdel av. Det ser vi blant annet av den sølvskjeen som i 1879 ble funnet på Gudsgården og levert inn til Universitetets Oldsaksamling, hvor den fremdeles er. Innskriften er «Jonas Ramus & Anna Arneberg». Fru Anna var født i 1667 i Sørum på Romerike, hvor hennes far var prest. Allerede i 1682 — 15 år gammel — ble hun gift, også i Sørum, med sin fars kapellan Jonas Ramus. Fem år senere hadde hun født sine 5 barn! De kom fort og gikk fort igjen, som vi skal se nedenfor.

Foruten det vi vet om Anna Colbjørnsdatters innsats i Norderhovslaget 28.—29. mars 1716, kjenner vi til at hun i 1727 ga et nytt orgel til Norderhov kirke og at hun ellers har gitt denne kirken et alterklæde av rødt, fint stoff, et par tinnlysestaker, portretter av henne selv, av hennes mann og av sønnen Daniel* og sin datter Sophies kleskiste. I 1703 ga hun og hennes mann et tinn døpefat til Haug kirke, og senere som enke ga hun altertavle og et alterklæde til samme kirke. I 1685 ga hun og hennes mann et messing døpefat til Sørum Hovedkirke. Hun ga et legat på 300 R.dlr.

til Oslo Hospital, og skal før hun døde ha bedt om at hennes skyldnere måtte bli behandlet lempelig.

I en anmeldelse den 20. mars 1927 av de første 3 bind av Norsk Biografisk Leksikon sier byråsjef Munthe at fru Anna passet «Offerskjeppen» på Norderhov og «passet den godt. Hun var vel, rent ut sagt, like frem nærig.» Dette synes ikke å stemme med de faktiske forhold som er nevnt ovenfor, selv om hun efter hvert ble rik, ikke minst ved arv efter sine foreldre og efter sin mann. Det kan også fortelles at hun overdro alt løsøre som hun i 1720 arvet efter sin far til deling mellom broren Jacob og søsteren Mettes barn. Brorsønnen Colbjørn Jacobsen fikk overta det jordegods hun arvet i farens bo.

*) Maleri i Ringerikes Museum.

De eiendommer hun og hennes mann samlet på Ringerike var Hverven som ble kjøpt av magister Jonas Ramus ca. 1694. Han kjøpte Søndre Frok i 1695, Gullerud i 1695, Gudsgården i 1696, Ultvedt i begynnelsen av 1700-årene og dessuten i Haug, Auren i 1702. Før 1733 kjøpte fru Anna Hafnor-parten av Østby. Etter sønnen Daniel Ramus arvet fru Anna Norderhov, Haug, Lunder og Vikar kirker. Alt dette gikk over til hennes eneste livsarving datterdatteren *Anna Larsdatter*. Vi kommer tilbake til dette nedenfor.

Anna Colbjørnsdatters far *Colbjørn Torstensen Arneberg* var født 24. august 1628 på Arneberg gård i Hoff i Solør. Han studerte i København og skal ha deltatt i byens forsvar i 1658/59 ved svenskenes angrep under Carl X Gustav. Som belønning for utvist tapperhet var det antagelig at han i september 1659 ble ordinert til prest i Sørnum hvor han avla embedsed som sogneprest i 1662. Han må ha giftet seg med *Johanne Jacobsdatter Kraft* på denne tiden. Hun var datter av hans formann i sogneprestembedet *Jacob Christensen Bie* og hustru *Sophie Hansdatter Kraft*, som altså er besteforeldrene til Anna Colbjørnsdatter på morsiden. Fru Annas mor døde tidlig (1673) og etterlot fire barn, hvorav fru Anna var nummer tre. Hennes far Colbjørn Torstensen Arneberg giftet seg igjen. Hans annen hustru var Catharina Kjeldsdatter Stub, datter av sognepresten i Ullensaker, magister Kjeld Lauritsen Stub (1607–63) og dennes tredje hustru Maren Michaelsdatter. I Colbjørn Arnebergs annet ekteskap var det syv barn, hvoriblant Hans og Peder, velkjente fra kampene ved Fredrikshald i 1718, hvor de utmerket seg, slik som deres bestefar Kjeld Stub hadde gjort det under Hannibalfeiden (1644/45).

Colbjørn Torstensen Arneberg samlet adskillig jordegods. Han drev også stor omsetning av trelast ved siden av sin prestegjerning. Det er et bilde av ham på Rød Herregård ved Fredrikshald, og også sammesteds et bilde av hans annen kone Catharina Kjeldsdatter Stub. Han må være død i 1720, da skifte ble påbegynt den 2. desember.

Hans far var lensmann i Hoff *Torsten Kolbjørnsen Berger* (ca. 1590–1671), som antas å ha vært gift to ganger, først med Birgitte Arnesdatter Arneberg og senere med Birgitte Arnesdatter Gihle, idet Torsten Colbjørnsens to yngste sønner fører odelssak angående Gihle, mens de tre eldste, hvoriblant Anna Colbjørnsdatters far, ikke gjør det.

Det må antas at det er Birgitte Arnesdatter Arneberg som har bragt med seg den odel til Arneberg, som gjør at Torsten Kolbjørnsen Berger får tak i halvparten av Arneberg gård. Dette er da Anna Colbjørnsdatters besteforeldre på farsiden. Det kan nevnes at hennes far var den første som skrev Colbjørn med «C», mens hennes tidligere forferdre skrev navnet med «K».

Jonas Danielsen Ramus' liv og virke er inngående behandlet i sogneprest Kristian Nissens artikkel i heftet «Ringerike» for 1946–47, som det henvises til. Jonas Ramus var født 27. september 1649 på Akerø (Aukra) i Yttre Romsdal, hvor hans far *Daniel Johnsen Ramus* var sogneprest. Faren var dessuten prost i Romsdal. Daniel Johnsen Ramus var gift med *Anna Christensdatter Bernhoft* av presteslekten av dette navn. Den har sine fleste representanter i Trøndelag og Nordland. Begge familier var etter forholdene velstående.

Daniel Johnsen Ramus' foreldre var sogneprest til Grytten i Romsdal *John Eskildsen Green* og hustru *Gjertrud Iversdatter*. Det var Daniel Ramus som latiniserte sitt etternavn. Green på latin heter «ramus». Han ble stamfar til en relativt stor slekt med mange fremragende og begavede medlemmer både i Danmark og i Norge. Det siste mannlige skudd døde i Danmark i 1874. Det regnes av genealogene som sannsynlig at den Greenslekt som det her er tale om, kommer fra gården Gren i Verdal i Trøndelag. John Eskildsen Green hadde stor slekt i Trondheim hvor hans annen sønn Hans slo seg ned og ble rådmann i byen. Rådmannen kalte seg Green som sin far og som sin øvrige slekt.

Anna Christensdatter Bernhofts foreldre var sogneprest til Akerø (Aukra) i Yttre Romsdal *Christen Hanssen Bernhoft* og hustru *Anne Christensdatter Arrebo (Fyen)*, en søster av biskop Anders Christensen Arrebo i Trondheim i hvis hjem Christen Bernhoft og Anne Arrebos bryllup sto i 1621. Sogneprest Christen Hanssen Bernhoft har etterlatt noen mindre skrifter. Det er derfor kanskje mulig at det er fra sin morfar at Jonas Danielsen Ramus arvet sin skrivelyst og evne, bevart blant annet i de bøker som han skrev mens han var sogneprest i Norderhov.

Som ovenfor nevnt gikk barnene til Jonas Ramus og Anna Arneberg tidlig bort. Eldst var sønnen *Ole* som ikke vites oppkalt etter noen kjent slektning. Han var i det militære, kornet ved drago-

Svenskestuen.

nerne, og kom i en trette med en løytnant Christian Bruse i nærheten av Dvergsten gård på Hadeland. I det påfølgende slagsmål fikk han sin bane, 31 år gammel og barnløs. Løytnant Bruse ble frikjent av en nedsatt krigsrett. Det fortelles at Anna Colbjørnsdatter en gang møtte løytnant Bruse i et selskap i Hole, men at hun da ikke ønsket å hilse på sin sønns banemann.

Den neste av barnene var sønnen *Daniel*, oppkalt etter sin farfar. Han ble sogneprest i Norderhov (1717) etter sin far, etter først å ha vært farens kapellan. Det var som kapellan at han forrettet i Viker kirke søndag den 29. mars 1716, og derfor ikke var hjemme da svenskene kom til Norderhov prestegård. Daniel Ramus omtales som en vel studert mann. Kjent er det brev til etterfølgerne i embedet som han i 1723 lot legge inn i kulen i spiret til Norderhov kirke, som dengangen ble reparert og forsynt med sitt karakteristiske tårn. I brevet forteller Daniel Ramus blant

annet at han har kjøpt foruten Norderhov kirke, også Haug, Lunder og Viker kirker. Spiret ble under reparasjon i 1834 tatt ned. Brevet ble funnet og lest og derefter lagt tilbake i kulen, og spiret satt på plass. Skrivelsen er referert flere steder blant annet i stamtavle over slekten Bernhoft og i Norderhovsboken 1914.

Den tredje av barnene datter *Johanna* oppkalt etter sin mormor, skal vi komme tilbake til nedenfor.

Den fjerde av barnene var sønnen *Christian*, oppkalt etter sin farmors far. Han studerte medisin, var i København og reiste videre ut for å besøke fremmede universiteter. Han antas å være død under pesten som raste i Europa 1713. Han døde barnløs.

Den femte av barnene var *Anna Sophie*. Hun døde ugift i Norderhov.

Den tredje av barnene var, som nevnt ovenfor, datteren *Johanna*. Hun ble gift med foged *Lars*

Michelsen. Michelsen ble vicelagmann i Tønsberg høsten 1716 efter den innsats han hadde gjort mot svenskene om våren ved forsvaret på Krok-skogen. I 1717 ble han assessor i Overhoffretten i Christiania. Han ble sykkelig og sluttet tidlig i sitt embede. Han døde i 1730. Det ser ut til å ha vært adskillig akkordering mellom hans svigermor og ham angående skiftet efter Jonas Ramus og andre pengesaker, og spesielt om Hverven gård. Lars Michelsens og Johanna Jonasdatter Ramus' eneste barn, datteren *Anna Larsdatter* var allikevel øyensynlig sin mormor Annas øyensten. Hun ble testamentert den vesentligste del av hennes formue, som hun vel forresten var berettiget til å få efter sin mormor, for hun var hennes eneste etterkommer i live da fru Anna døde i 1736. Anna Larsdatter ble gift med kaptein *Christian Petersen*. Han ble senere zahlkasserer i Christiania, oberstløytnant, amtmann i Oplandene, etats-

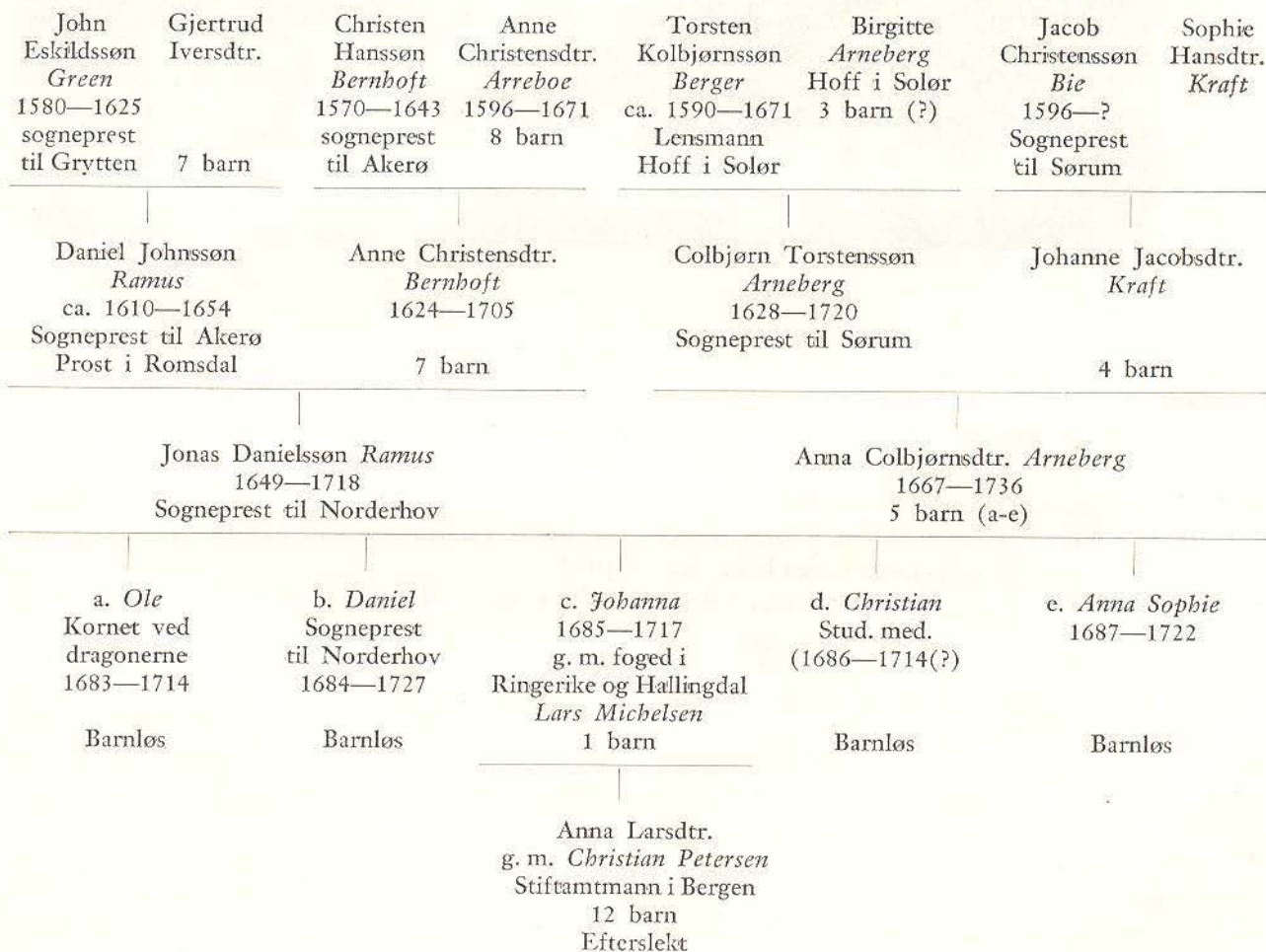
råd og endelig stiftamtman i Bergen fra 1768. Han gjorde, som det sees, en rask og betydelig karriere. Med Anna Larsdatter hadde han tolv barn, og slik ble det da allikevel efterslekt efter Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus.

Kilder:

- Lagesen: Ringeriske slekter.
- August Steinhamar: Norderhov 1914.
- E(milie) B(ernhoft): Slekten Bernhoft.
- Th. Bull: Slekten Colbjørnsen i Sørum.
- P. R. Sollied: Solørslektene Arneberg m. m. Artikkel i Norsk Slegtshistorisk Tidsskrift bind IX.
- Johan Garder: Torsten Colbjørnsen Arneberg m. m. do. bind XVII, og Arne Alfsen Arneberg i Hoff m. m. d. bind XX.
- Forøvrig henvises til «Oversiktstavlen».

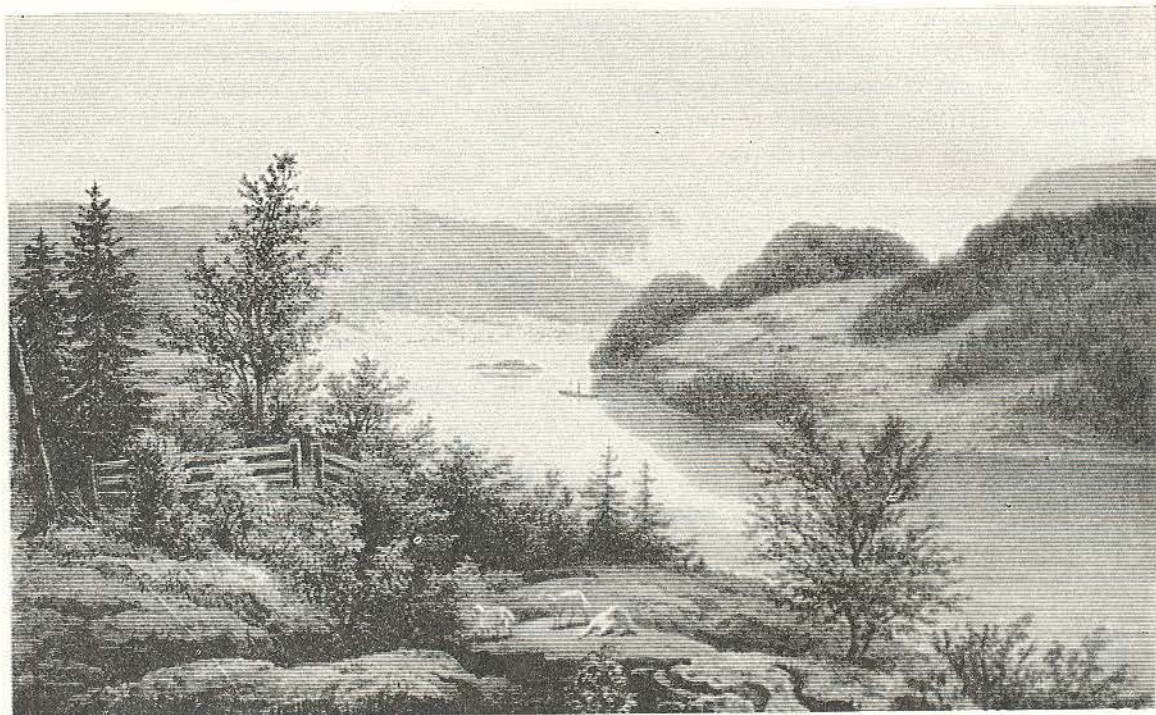
OVERSIKTSTAVLE

Jonas Danielsen Ramus og Anna Colbjørnsdatter Arneberg, deres foreldre, besteforeldre og barn.

Jeg fant -

JEG FANT!

Prinsesse Sophies Udsigt Skaret ved Holtsfjorden

Ja, jeg fant i et antikvariat i København for kort tid siden et Ringeriksbilde som jeg trodde måtte være litt av en sjeldenhet. Ikke hadde jeg sett det før og heller ikke sett det omtalt noe sted. Nå er det innlemmet i min samling av Ringeriksbilder.

Bildet er i størrelsen 36 × 27 cm. hvorav billedflaten utgjør 25 × 19 cm. Teksten under bildet forteller at det forestiller «*Prinsesse Sophies Udsigt. Skaret ved Holtsfjorden*». Det er et litografi etter maleri av H. Andersen — hvem nå det kan ha vært, — og skriver seg fra et kjent litografisk offisin i København, I. W. Tegner & Kittendorff, Etter reproduksjonsteknikken å dømme måtte det skrive seg senest fra 1870-80 årene, fant jeg ut.

Foruten maleren og offisinet sto også forlaget trykt med små bokstaver. Det var et kjent navn: Harald Lyches forlag. Dette forlaget eksisterer jo fremdeles i Drammen og da jeg kom hjem skrev

jeg dit i håp om å få noen opplysninger om bildet. Jeg fikk omgående svar! Et hyggelig brev fra den tidligere soussjef i firmaet, O. Bang Slettemo, og sammen med brevet et særtrykk av «*Bokhandelen i Drammen gjennom 300 år*», skrevet av Slettemo, og utgitt i anledning firmaets 100 års jubileum i 1952.

I særtrykket fant jeg frem til bildet! Det skriver seg fra et album som forlaget utga i 1862 under titelen: «*Drammen med Omegn. 8 Billeder med oplysende Text paa norsk, tysk og engelsk*». At bildet er en sjeldenhet fikk jeg også bekreftet! Det var ikke solgt mange eksemplarene av albumet da alt som var på lager strøk med under by-brannen i Drammen 12. juli 1866.

Forlaget viste meg også den elskverdighet å sende fotostatkopi av den tekst på norsk, tysk og engelsk som fulgte med hvert av de 8 bildene som

albumet inneholdt. Vi leser her at man mellem loddrette fjellvegger «kommer frem ved Skaret eller Prindsesse Sophies Udsigt», et navn som det har fått i anledning av prins Oscars gemalinnens første besøk her. At prinsesse Sophies Utsikt opprinnelig lå tett ved veien sør for «Fjellstua» får vi altså bekreftet her. Noen år senere ble det i forbindelse med opprettelse av skysskiftet Homledal opparbeidet og anlagt en utsikt oppe i åsen på den andre siden av veien, og til den ble navnet «Prindsesse Sophies Udsigt» overført.

I teksten til bildet er gjengitt det gamle sagnet om en konge som engang i tiden skal ha hatt sin

borg på toppen av Hørtekollen som sees i det fjerne, — «Uden at man nu seer noget Tegn til Muur eller Bygning», føyes det til.

Fra en senere tid fortelles det at et sted der dampskipet sees, stikker et lite rundt nes ut i sjøen. Det kalles «Bruden» til minne om et brudedefølge som druknet der. Og videre at der på den nærliggende gård Drag ennå oppbevares en gammel tavle som bærer inskripsjon som beretter om denne tragiske hendelse.

F. S.

Engebret Moe Færden —

*som bygdefolket
opplevde ham*

— Av REIDAR LUND, Solbergelven —

«Snart slo han seg ned på en storgård ved Sperillens strand, snart i et bedehus på Norderhov, snart i et skolehus hvor folkeskolen tok ferie så lenge — det varte en vinter, somme tider to, så dro han pultene, kartene, globusen, bøkene og kjelken sin et annet sted hen.» Disse linjene er hentet fra Herman Wildenveys selvbiografiske bok «Vingehesten og verden» og forteller om hans gamle lærer Engebret Moe Færden. Den senere så berømte dikteren var som fjortenåring innom amtskolen noen vintermåned. Der fikk han Færden som lærer og tok under hans myndige og kjærlige ledelse de første famlende skritt på veien til videre kunnskaper.

Senere dro lille Herman Portaasen ut i verden, skapte seg et navn, ble berømt og tiljublet. Men omkring århundreskiftet var Færden den mest navngjetne av de to. Av mange grunner var han en velkjent mann i hele Buskerud, særlig i den nedre delen av fylket. Som bestyrer av den flyttbare amtskolen i nedre Buskerud dro han fra bygd til bygd i en årrekke, helt fra skolen ble satt igang i 1876 til han døde i 1920. Over hele fylket gikk han under navnet «Kandidaten». (F. var cand. theol.). Ingen var i tvil om hvem som mentes når det navnet ble nevnt. Og en stor original var han, ikke minst i det ytre. Folk kunne ikke unngå å legge merke til ham, der han kom smådiltende efter veien. Om sommeren var antrekket hvit støvfrakk, langstøvler og stråhatt, om vinteren kort frakk og skinnlue. Faste følgesvenner på vandringen var knortekjeppen og ranselen. Han visste også å utnytte snøføret vinters-tid. Da satt han på fiskekjelken og pigget seg frem ved hjelp av to korte piggstaver. Ellers småløp han nesten bestandig. Hans utholdenhet og hurtighet til fots var velkjent vidt omkring, og han foraktet moderne fremkomstmidler. Fra Klækken på Norderhov dro han rett som det var både til

Drammen og Oslo, uten å nedlate seg til å bruke toget. Og måtte han overnatte på veien, var han velkommen nattegjest så å si overalt, når han bare ikke banket på altfor sent på kvelden. For han hadde lett for å glemme at andre ikke var like uavhengig av en fast døgnrytme som han selv. Stundom ble han kalt «Nikodemus» fordi han så ofte innfant seg nattestider. Man kan med rette undre seg på når han sov. Hemmeligheten var nok at han hadde evne til å hvile når han hadde et pusterom, når og hvor det så var.

Færden kalte seg selv «omgangsskolemester», og det lå kanskje en viss ironi i dette. Men han satte nå allikevel stor pris på å være omflakkende, fordi han tydelig så hva det betydde for hans lærergjerning. Når ungdommen ikke kunne komme til ham, kom han til dem. Han nådde langt flere enn om han hadde holdt seg til ett sted. Som hans virke nå artet seg, underviste han ungdom i en rekke bygder i nedre Buskerud, Modum, Eiker, Lier, Røyken og Hurum, men først og fremst samlet han de unge på Ringerike. I flere vintre holdt han skole på sin egen gård, Klækken, og gjestfri og vennsæl som han var, stod den alltid åpen for gjester. Og mange var de som stakk innom for å slå av en prat.

Færden ledet et kristelig ungdomslag i Hole, og ofte holdt foreningen møter og fester på Klækken. «Vi fikk lov til å leike «Kjerringa med staven», men det var forbudt å danse,» forteller en gammel haugsbygding som var med den gangen.

Færden satt som eier av gården Klækken i Norderhov all sin dag. Det var et vakkert og velstelt bruk, og han hadde god grunn til å være stolt av slektsgården sin, men «Kandidaten» bar aldri preg av å være storkar, hverken av denne grunn eller fordi han var boklært. Han var nøysom, levde enkelt, nesten tarvelig. Det fortelles at livretten

hans var vassgraut, og klærne han gikk med, var velbrukte og lappete. Skulle han i fint selskap, tok han dressen i en bylt under armen eller i ranslen. Like før han var fremme, stakk han så inn i et skur eller et kratt ved veien for å bytte klær. Han ville ikke slite unødig på det beste antrekket.

Færdens sparsommelighet og spartanske leve-måte skyldtes likevel ikke gjerrighet. Hans gav-mildhet og hjertelag fikk mange nyde godt av. Det kunne dreie seg om tusenvis av kroner som han ga bort. De stadige vandringene gjaldt ofte en eller annen stakkar som skulle hjelpes, eller det kunne være en innsamling til veldedige formål som trengte hans assistanse. Og tallrike var de møter og fester hvor han deltok til felles underholdning og hygge. Han kunne holde alvorlige foredrag og muntre kåserier, fortelle småstubber og historier. Særlig var han en hyppig og velsett gjest i ungdomslagene. De unge var alltid hans kjære omgangsvenner.

«Kandidaten» var respektert og beundret for sine kunnskaper. Han hadde en omfattende historisk viden, og få viste så mye om Ringerike som han, om natur og historie, om gårder og slekter. I diskusjoner om bygdas historie og fortidsminner kom han ofte i tottene på sin bror, prost M. J. Færden i Norderhov. Således også i striden om Anna Colbjørnsdatter. «Kandidaten» trodde at liket i Norderhavs kirkekjeller virkelig var Anna selv. Den kunnskapsrikdom Færden satt inne med, ble aldri utgitt i et samlet verk om Ringerike. Han stykket sin viden opp i utallige journalistiske bidrag og småstykker, og det meste av det er gått tapt. Men aller mest gavmild med sine kunnskaper kunne han være når man traff ham på tomannshånd, da kunne han holde praten gående i timevis. Færden var spøkefull og munter, vennlig og livlig, aldri nedlatende og overlegen overfor bygdefolk. Snobberi lå ham

fjernt. Disse egenskapene gir nok forklaringen på at han alltid var midtpunktet i selskapslivet på Ringeriksbygdene. Han var fast gjest i selskaper og på fester, var han ikke bedt, så kom han likevel. Og det var som det skulle være, syntes folk.

Dette forholdt seg naturlig nok noe anderledes i andre bygder, der han som regel bare stanset et par—tre år av gangen. På Ringerike kjente Færden alle, og alle kjente ham. Andre steder ble han ikke regnet med blant bygdas folk, han følte nok at han stod utenfor. Hans vesen gav seg av og til uventede og merkelige utslag, og særpreget var han i all sin ferd. I hjembygda ble han godtatt som han var. Folk kjente ham og var derfor innstilt på at det skulle være slik. I bygder der han kom som fremmed, så folk lettere det komiske ved ham. Men de kunne likevel ikke unngå å oppdage hvilken kulturbærer han var. Og da han døde, følte alle tomrommet etter ham, både de som hadde flirt bak ryggen hans og de som hadde beundret ham.

Et par år etter hans død reiste venner og elever et minnesmerke over ham på Klækken gård i Haugsbygd. Nå har det reist seg et moderne turisthotell på murene til den gamle Færdens slektsgård. Og Færden-bautaten er det eneste som minner en forbipasserende om «Kandidaten» på Klækken. Den er riktignok redusert til en bortgjemt raritet mellom busker og stakittgjerde, men den plass den har fått forteller likevel om noe karakteristisk ved Færden. Midt i det frodige krattet står han, vendt mot hovedveien, ansiktet mot det travle, pulserende liv. Slik var han, alltid aktiv og opptatt av det som utspilte seg på livets arena.

Det er som om Færden ikke vil nøye seg med å være tilskuers. Han kunne når som helst sprette over gjerdet og blande seg i trafikken, kjelke seg frem over Ringerike.

Minner

THV. E. SOLBERG

fra en lykkelig ungdom

Efter hvert som en blir eldre begynner minnene å bunnfelde seg. Barndommen knytter seg til den herlige naturen, utsikten over Steinsfjorden. Og ett minne er den opplevelsen å få lov til å følge meieribestyreren Ole Ellingsen på aborfiske (vi hadde dengang eget meieri på Sten). Til Ole Ellingsens heder må jeg fortelle, at meierismøret fra Stensmeieriet fikk særdeles godt rykte. Det ble sagt at det ble solgt smør fra Sten i Kristiania flere år etter at meieriet var nedlagt. —

Aborfiske drev jeg jo selv med «støkknett» og dragget med diverse redskap. Men det å få bli med Ole Ellingsen betydde å dragge om kvelden og så kveile seg opp på småøyene for natta, tenne varme og ligge der og dorme litt før morrafisket kunne begynne.

Småøyene er et kapitel for seg. Hærøya ikke mindre. Det er sagt at i hungersåret jeg tror Lovisa Hårom fortalte fra 1812, barkebrødsåret, at på Hærøya fikk de en kolossal kornavling nettopp det året — som vanlig, så der er det da fruktbart nok. —

De aller fleste minnene knytter seg til de vidunderlige barndomsvennene: HUSMENNENE. — For noen mennesker. — Jeg må da nevne Andreas Børjersen og ikke minst hans kone Anna, hun var svensk. Og sønnene ble alltid oppkaldt etter mor. I farten slik sa vi ikke Johannes Børjersen, vi og alle sa Johannes Anna's.

Så var det formannen Hans Madsen. Hans far igjen gamle Mads hadde stukket seg i låret og lå til sengs og røkte skråtobakk, og jeg skulle se til ham og benytte anledningen til å ta en velfortjent røyk. Aldri har jeg kunnet tenke meg værre skjebne, vanlig tortur måtte kjennes mild mot den hodepinen jeg fikk. Jeg skulle anslå meg til rundt elve år.

Om Hans Massen (vi sløyfet «d»-en) sa min far at han var den flinkeste formann som han

hadde hatt. Hans hadde ingen utdannelse i faget, men han eide en verdifull egenskap. Han kunne administrere, kanskje hadde han lært kunsten av min far. Hans Massen hadde en krone da'n. Jeg husker godt en kveld vi møttes på Steinsby. Jeg tenker klokka kunne være rundt åtte. Hans smilte og sa: I dag har jeg tent ei krone jeg!

Denti var itte penga skrype! Hemmeligheten var den at Hans hadde en husmannsplass på ca. 30 mål. Fri gamp i onna selvsagt og når hans kuer — sto borte — var det å hente nysilt på fjøset på Sten til sju øre litern, eller om det bare var fem. Men plassen hans var mønsterbruk. Arbeidet var nattarbeid med tilskudd fra — kjerring og onger, og så — jærtes dom vel husmennene seg imøllom. —

Hans hadde en svakhet for stråtoakk. Tro meg eller ei, men når han kjørte slåmaskinen, et krevende arbeide — da ble kvartrullen for skryp, han begynte på nummer to, og dette er ikke skrøne.

Vi hadde egen smed og egen snedker. Snedkeren het Gabriell, og kan hende at vi fra små av for-ente dette med noe fra det hinsidige. Vi likte oss ikke i snekkerværste, der lurte ingen farer. Men det gjorde det desto kraftigere i s m i a .

Jeg nevner av andre venner Karl Bråtan. Det kom to svensker fra Värmland, Erik og Kal'. Erik ble veivokter, Kal' ble husmann, tro som gull begge to. Men vi hadde jo med Kal' å gjøre. Om høsten og vintern lå han *innpå* og hogg tømmer. — Han var en av de *store*, han var gla i barn og sånne oppvekstringer som gjorde mest mulig — gæli. Senere fikk vi jo flere og flere venner, Anton kusk, August Pål's fikk Orbråtaplassen tror jeg, Rappern var møller, før vi hadde kværn som mol gropmjøl, virkelig — matmjøl fikk vi sikkert fra Thisted's mølle i Hønefoss.

Men husmennene står for meg som en samlet rase av de beste venner jeg har eid. — En mann som jeg bare såvidt husker, var likevel Steingrim

Halling. Det ble fortalt at det kom en mann inn på kontoret til Solberg, uten egentlig å være budsendt.

— Hva ville han ?

— Ste meg som husmann på Stein!

— Jaså, men jeg har ikke bruk for noen husmann i dag, og jeg har heller ingen ledig husmannsplass.

Steingrim var en kjempe å se til. Han tok et skritt nærmere høsbønn. Nærmere skrivebordet med den store bronsefiguren av den bundne Mazeppa: — Ja men m e j har Du bruk for.

Det ble slik som Steingrim ville, og han fikk husmannsplass. Det ble fortalt at han kom tilgards klokka fem om morran og begynte å treske kønn med sliu, for han ville at bygda skulle vite at de var vakne oppe på storgården.

Steingrim ble en gammel mann, og han er den eneste av husmennene som er blitt ført fra kirke-ruinen på Sten. Kisten sto i koret, og min far holdt en liten tale ved den flaggsmykkede kisten. Det var nok, sa folkene, den eneste gang de hadde sett husbønn rørt.

Men øverst på listen blandt folkene stod og står den dag i dag smeden *Kristian Knutsen-Pommern*.

Pommern? Ja, det navnet på plassen nordenfor Halvdanshaugen like ved Evjua, slik kalles den tarmen av Fjorden som smyer seg helt fram til Hungerholdt og enda litt lenger nærmere Håromsgrenda. Jeg undres over dette navnet Hungerholdt, for der holdt ingen hunger til huse. Der var det velstandsfolk som borte i Håromsgrenda (Hurum). Evjua deler seg nærmere Fjorden, og en arm smyer seg langt forbi Raulåven og deler Sten i to tålig like store deler nære på 1400 mål

tilsammen de to gårdene som min far slo sammen til en: Øvre og nedre Sten.

Smeden var først og fremst *smed*. Til smia og Kristian gikk vår daglige guttegang. Kristian får jeg kalle kjempe, for han skodde atten gamper og han — holdt opp sjøl. Ellers brukte jo en hovslager å ha en til hjelp som — holdt opp hestebeina. Tenk det i dag en mann som stelte høver og skodde atten gamper, men steinsgampa var snille.

Kristian må vel kalles geni, han var umistelig. Men så var han også den best betalte — to kroner dagen (på egen kost).

En dag holdt den første selvbinder sitt inntog på gården, et monstrum, hele det omfangsrike bakbrettet bestod av bare hjul. Han var gild å sjå til, hadde bare en skavank — han ville ikke gå. Rekvirert ble en mekaniker fra «Ørens Mekaniske Værst», nesten som å skikke bud til slottet. Men selvbidders sa nei, som en sta gamp. Kristian gikk ned om natta eller i grålysinga, da sola rant var binnern klar til aksjon.

Kristian var skytter og fisker. Han var også politiker. I dugurdshvila leste han høyt Sosialdemokraten, det var vel begynnelsen på elendigheita eller hva en vil kalle nytida. Jo han lærte meg å fiske og handtere skytevåpen. Jeg forsøkte visst engang å skyte kusken — svensken Kal Lindholm, men det klikka, heldigvis.

Underlig med barndommen, men ennå i dag står smia for meg som litt av et paradys.

Og dette får være nok for i dag, en annen dag skal vi snakke litt om «Den Grå dama på Stein». Jeg sier som i den velsigna kringkastinga: Takk for oppmerksomheten.

Thv. E. Solberg.

FINNES DET gamle Amerikabrev på Ringerike?

Historiske kilder av stor verdi

Av rektor H. Fonnum

Nu er det blitt lettvent å reise til Amerika. En koselig flytur på noen få timer. For hundre år siden brukte de over Atlanteren flere uker enn de nu bruker timer.

Og hvorledes hadde de det på reisen? Det hendte at det kom barn til verden mens de var underveis, og det hendte at folk døde og ble senket i havet.

Og hva slags kost hadde de ombord? De førte med seg smør og ost og brød, spekemat og rakefisk, ja, øl og melk.

Det var så trangbølt her hjemme, og det var en grense for hvor mange som kunne klare seg som inderster, dvs. få husvære på en gård og bare leve av tilfeldig arbeide. Og barneflokkene var store. Så måtte de ut. — En Amerikareise var en alvorlig sak: de kunne ikke regne med å komme tilbake noensinne. . . .

Det eneste båndet ble da Amerika-brevene. De kom sjelden og var ofte månedsvis på veien. Desto gjævere var de. Det hendte at en mor ønsket å få disse brevene med seg i graven.

— Da jeg for 40 år siden fikk i oppdrag å skrive en bygdehistorie for Ål i Hallingdal, begynte jeg innsamling av folketradisjon på bredt grunnlag, — jeg gikk rundt på gårdene og trengte meg inn i alle kroker for å finne gamle saker. På den måten kom jeg bl. a. over henved 800 gamle Amerika-brev. På gården Gudmundsrud fant jeg således en samling på over 200 slike brev.

Det kan nevnes at jeg lot den amerikanske professor Theodore Blegen få låne denne Gudmundsrud-samlingen til avskrift, og han lot en gruppe av den på 150 brev fra Gro Svendsen, f. Gudmundsrud, oversette til engelsk og utgi som bok under tittelen «Frontier Mother». (For et par år siden overlot jeg den norske avskriften til Dram-

mens Tidende og Buskeruds Blad som brukte den som føljetong.)

Som eksempel på interessante Amerika-brev skal her gjengis en reiseberetning skrevet av Ole Nilsen Gudmundsrud som med sin familie reiste til Amerika i 1866, altså for 100 år siden. Han førte på reisen denne dagbok:

Notiser

førte paa reisen fra Bergen til Amerika. Begyndt den 27de April eller Bededagen, 1866, 27de (Fredag).

Omtrent Kl. 11 Formiddag afseilede Skibet Sirius fra Arendal, ført af Kaptain C. O. Knudsen, med 235 Passagerer. Skibets Drægtighed var 195 Com-Læster. Vi bleve udbuxerede af Dampskibet Bjørgvin omtrent 12 Mile, og da det forlod os var Alt vel inden Borde: Passagererne ved frit Mod og lyse forhaabninger og Skibsmandskabet glade over at kunde slippe paa rum Soc. Vi seilede den Dag for en let Bris og pent Veir.

28de (Løverdage). Veir og Vind som forrige Dag til omtrent Kl. 12, da begyndte det at lave sig til en Storm, der om Aftenen blev saa frygtelig, at Kapitainen, der havde færdes paa Havet i over tretti Aar, maatte tilstaa, han havde ikke prøvet Magen. Alle Seil maatte rives ned og Skibet drev som det selv vilde. Størsteparten av Passagerene tabte Modet og ønskede sig helere iland splinter nøgne. Men Den hvem Havet og Bølgerne maa adlyde, tugtede ogsaa Stormen denne Gang, saa vi slap med Skrækken.

Den 29de Haardt Veir, dog ingen Storm, men nu vare de fleste av Passagererne søsyge. Jammer af Børn og Syge, kom fra nu af til at høre til Dagens Orden. Jeg og Mine endnu friske.

30te Frisk Vind fra N. V. saa vi seilede nu 1 1/2 Mil i Timen.

1ste Mai. Veir og Vind som forrige dag. Kl. 4 Efterm. saa vi endel af Skotland, men Stormen havde drevet os saa langt i Syd, at de maatte stikke Skibet lige mod Nord, for at komme op i Sundet mellem Fastlandet og Orkenøerne. Skibet «Martha» der afseilede omtrent samtidigt med os fra Bergen med Emigranter var nu i følge med os.

2den. Om Morgenen vare vi i Sundet og havde Land paa begge Sider. Vi saa flere ganske smukke Gaarde, og Folk at arbeide med Vaarann. Frisk Vind og pent Veir. Det sidste vi saa Land var omtrent Kl. 5 Eft. Anne begynder nu at blive sygelig.

3die. Vind fra N. V. Veiret koldt, og Niels noget skranten.

4de Mai. Som forrige Dag.

5te. Stille. — Seiladsen daarlig.

6te. Begynder Modvind, saa vi maatte krydse os frem. Om Natten fødte en Kone fra Valdres et Pige-barn, der begge om Morgenen befandt sig efter Omstendighederne vel. Anne fremdeles daarlig. Niels derimod frisk. Tvende Skjær og et Skib havde vi i Sigte.

7de. Modvind og sterk Søegang. Anne syg.

8de. Modvind og stormendes Veir, dog ikke farligt. Alle ogsaa mer vante til Søen, men en stor Deel holde endnu ved sengen, og deriblant Anne.

9de. Stormendes Veir, der om Natten begyndte at blive farligt.

10de. Bedre Vind, saa først nu have vi rigtig Kours. Vi ere nu komne frem omtrent 250 Sømile og ere under den 56de Breddegrad. Mod Aften saaes en Hval.

11te. Om Morgenen pent Veir og Vind, men strax forandrede det sig til en Storm, saa Skibet laa og drev. Den vedvarede Natten over. Anne, hvis Sygdom mest foraarsages af uregelmæssig og sterk Blodgang, er til- ligemed Flere syge. Til Dato er der mistet 12 Luer, noget av Stormens Efterveir.

12te. Idag Stille Veir og Vind, saa Farten kun er en Miil i Timen; Natten derimod stormendes.

13de Randt Solen op Kl. 3 1/2 og jævn Vind, der snart gik over i Stille. Kl. 4 Eftm. døde Konen Olaug Ruspergaarden og blev nedsenket i Havet, saaledes at der blev bundet en Steen om hendes Been og Legemet kastet over Borde. — Herre! annam hendes Aand. —

14de. Stille Veir og Vind hele Dagen. Vi have nu seilet 350 Mile og befinder os under den 53de Brd.grad. Anne fremdeles daarlig

15de. Idagmorges saaes en Hval og jeg mistede min Hat. En Seiler isigte fra Kl. 10. Veir og Vind taalig. Nætterne begynder nu at blive lange og mørke. Niels daarlig af Forkjølelse og Anne svag. Jeg og Lars derimod have været friske hele tiden.

16de Mai. Idag som forhen med Veir og Vind, thi den er altid imod, saa Farten er fordetmeste 1 Miil i Tmen. Atter reist Tvende Luer, saa det nu er 15. Anne og Niels syge.

17de. Idag Regnveir og frisk Vind fra Bagbords Side, saa vi gjorde 2 1/2 Miils Fart. — Et stort Skib og endel Springhval have vi seet i dag. Konstitutionsdagen er nu henrunden uden noget slags Mærke paa Norges Frihed. Vi ere ogsaa komne over Halvparten paa Atlanterhavet. Anne begynder nu at blive bedre, hvorimod min lille Niels begynder at blive sterkt syg, hvilket saarer Faderhjertet og fremløkker flere Taarer. —

18de. Pinseaften. Idag god Vind, vi dette Døgn have seilet omtrent 50 Sømile (en Sømiil er omtrent 3/4

norsk eller 1100 Alen). Vi have havt flere Seilere isigte og en heel del Fisk (Flyvefisk) der i Vandet seer ud som et voxent Sviin. En Deel af en Mast kom flytende forbi Skibet. Efterveir af Stormen. Pinseaften bliver nok ikke høitidelgholdt her som hjemme; thi her er den samme Musik med Barneskrig, Sludder og Sladder, saa Herrens Langmodighed sættes paa spil. — Flere Smaa-børn ere syge af Forkjølelse, og hvoraf lille Niels fremdeles lider. Annes bedring gaar fremad. Vi seile nu under den 50de Bredde og 34de Længde. Natten stormendes. Herre! Vær med os og Alle vore. — —

20de. Stille Veir og Vind til henimod Aften, da blev der Regnbyger og stærk Blæst, saa alle Seil maatte rives ned.

Nogen Helligholdelse af Sabaten kunde jeg ikke mærke; men derimod Dans og Spil, der vedvarede til Stormen afbrød dem, da blev der en anden Lyd. Natten stærk Storm.

21de. Stormen vedvarer med smaa Afbrydelser hele dagen. Idag mistet tvende Luer. En Seiler og en heel Deel Flyvefisk saaes. Anne og Niels syge, hvilket er Tilfældet med Mange, saasart som Stormen raser. Ole T. Huus med Kone og Ole Guregaard have været sengeliggende næsten hele Tiden. — Suus og Duus om Ørene, saa alle fromme Tanker henveires mod Stormen og Melancolie træder istædet. — Herre! forlad os vaar Skyld.

22. Idag føielig Vind og pent Veir. Tvende Seilere isigte. Den fra forrige Dag og et Emigrantskip, der antages at være «Fido» fra Bergen, som afseilede en Par Dage før os.

Anse begynder at blive bedre, saa hun har været oppe to Ganger idag. Niels derimod daarligere, saa jeg begynder at frygte at vor Herre ogsaa vil have ham.

23de. Veir og Vind som forrige Dag. Tvende Seilere og en Springhval, omtrent saa stor som en Baad, isigte.

24de. Søen aldeles stille og en Tid saa blank som et Speil. Idag ogsaa tvende Seilere, en saa nær, at man kunde raabe tilhverandre. Anne er nu ganske rask i gjen, men mat, hvorimod vor lille Niels meget syg endnu. Nedskriveren væder ofte hans Leie med Taarer. Herre! gjør snart en Ende paa hans Lidelser; — dog skee ikke min; men Din Villie. —

25de. Stærk Taage, men Stille. Idag saaes Svaler, lidt større end de som vare i Norge, og Ænder som vare mindre. Vi seile nu under 45 a og 30" og komme saaledes ikke længre syd, men lige mod Vest. Solen staar nu om Middagen næsten lige over os. Niels fremdeles syg, har ikke spist paa 7 døgn.

26de. Tyk Taage, idag have vi 24 Favnes Vand og ere saaledes paa Newfoundlandbankerne. — Niels er idag noget bedre men spiser endnu ikke noget.

27de. Frisk Vind omtrent 2 Timers Fart og 40 Favnes Vand. Idag have passeret nær forbi en fransk Skonnert, der laae for Anker paa Bankerne og fisket, en D° isigte. Niels fremdeles syg. Idag mistet den 22de Luen.

28de. Stille. Paa Formiddagen fiskede man op tvende Torsker, en paa 1 B.p. og 16 merker, d.v.s. et bismerpund og 16 merker, d. e. tilsammen ca. 10 kg. Eftm. god Vind, Niels lidt bedre.

29de. Stille, saa Modvind, der vedvarede hele Natten. Atter en Lue.

30te. Formiddagen peen; men Eftm. taaget — men god Vind. Den 24 Luen reist. Niels bedre; men hans Moder noget skranten. Natten stærk Storm. —

31te. Klart Veir og god Vind til ud paa Eftm. mere stille og taaget. Om Morgenen saa vi Land paa begge Sider. Paa høire New-foundland og paa venstre Øen St. Paul med Fyrtaarn. I Aften skimte vi alt i Baggrunden Fire Skibe isigte. — Omtrent Kl. 8 Eft. døde Manden Knud Markegaard syvti Aar gammel, igaar var han ganske frisk. Han laae i Sengen lige under os, og saaledes var det ganske ubyggeligt. Han døde stille og Gud hengiven, saa man maa haabe at Herren var hans Sjæl naadig. Hans Legeme blev samme Aften kastet overbord.

1ste juni. Idag Modvind saa det gaar kuns 1 Miil i Timmene. Kulden, der stedse har fulgt os, har dog i dag naaet sin største Høide saa største Delen af Passag holde sig til sine Køier. —

2den. Idag ganske god Vind; men skrækkelig koldt. Vi have idag seet Land i Nord; men det skal være en Øe og Fem Seilere. Niels daarlig endnu. Anne derimod ganske rask.

3die Juni, Søndag. Idag Modvind til paa Eftm., siden Stille. Omtrent ved Middag saa vi Amerikas Fastland; men vi have endnu et godt Stykke at seile. Passagererne begynde nu at fatte Mod; men saa er der ogsaa Mange som begynde at mangle Levnetsmidler.

4de. Søen blank som et Speil til ud paa Eftmd; da god Vind, Land og Seilere paa begge Sider. En Mængde Hval have vi ogsaa seet i dag. Niels begynder at bedres, hvorimod jeg har været noket skranten af Forkjølelse.

5te. Idag ganske Stille. Een heel Deel Hval, saavelsom Land og Fartøier have været isigte, forresten Alt vel inden Borden. —

6te. Stille saa vi have ligget ganske paa samme Sted. Mange Seilere paa nært Hold. Niels er nu ganske rask men mat. Idag fyldte jeg mit 32te Aar. Min Geburts løb stille af, kuns en Kop Kaffe skiftede jeg med nogle Vener. Een stor Del danste og forlyste sig, men min Fryd er min lille Søns Bedring og mit Skjæg, der voxer og tiltager i Skjønhed.

7de. Idag frisk Vind, saa vi seile omtrent 2 Mile i Timen en mængde Seilere have været paa nært Hold, deriblandt tvende Emigrantskibe og det ene det før omtalte «Fido». Tvende Fyrtaarn have vi passert. Land og grønne Skove paa begge Sider.

8de. Omtrent Kl. 8 fik vi Lods ombord og have seilet for frisk Vind hele Dagen. Vi have nu seilet forbi 7 Fyrtaarn og have det ottende isigte, 5 Kirker, mange Landsbyer og smukke Egne have vi nu seet.

9de juni. — Kl. 2½ Kastede vi Anker på kontinentet eller Karantænepladsen 3 Mile fra Kvebæk. Kl. 8 fik vi Læge ombord. Udfaldet deraf blev, at Ole Rødningen med Fm. og Ole Toresen med Fm., maatte iland under Lægebehandling indtil videre for hver sit Barns Skyld. Skibet Martha maatte lægge ind med hele sin Besætning og et til, da de antage det var

smitsom Syge ombord. Alle baade Syge og Krøblinger ved frit Mod. Niels og hans Moder ere nu ganske raske. —

10de Søndag. — Kl. 1 fik vi Doctor ombord igjen og forlode da Kontinentet og reiste videre. Nu Aften ligge vi for Anker igjen paa Grund af Stille. Vi have idag havt pent Veir og yndige Egne smile os imøde. —

11te. Om Morgenen kastede vi Anker igjen og laae til Kl. 12. Kl. 3 Eftmd. Kastede vi Anker i Kvebeks Havn og sagde Saltvandet Farvel, maaske for evigt; Vi stirrede til vore Øine løbe i Vand. Nu have vi atter havt Doctor ombord, og Alt staar vel til. —

12te. Idag har jeg og Kapitainen været iland hos Konsulen paa Banken og beseet lidt af Byen. Her exiserer Soldater med røde Kjoler og alt ruster sig til Krig, saa vor Vandring videre er usikker. Byen er just ikke peen men Omegnen nydelig. —

13de. Idag have størstedelen af Mandskaberne været iland og beseet sig. Jeg derimod har været ombord og skrevet hjem til Gro, forresten Alt som forhen.

14de. Alt ombord som forhen, endnu ikke bekjendt med naar Afreisen skal foregaa.

15de. Som forrige Dag. Idag fik vi Billetter paa Jernbanen 15½ per vox.

16de. Idag have vi havt et lidet Selskab for Skibets Mandskaber, hvori største Delen havde lagt 12 s.

17de. Søndag. Som forrige Dag med Undtagelse af, at Ole T. Huus og Ole L. Rødningen med Fm. kom igjen fra Kontinet.

18de. Omtrent Kl. 3 Eftmd. kom Dampbaad der tog os iland og vi kom paa trainet om Aftenen.

19de. Om Morgenen kom vi til Monteral, en pen Bye. Store Skove findes herover og tildels peent Land. —

20de (Onsdag). Døde Barnet til Ole Rødningen og ble begravet i Kingston en peen Bye. Full . . . (Utydelig, kan leses Fullency) reiste vi ogsaa forbi den Dag.

21de. Kom vi om Morgenen til Torronto, paa næste Stoppested bleve vi opholdte en 12 Timer paa Grund af, at Jernbanetog løbe af Skinnerne. Ingen Menesker kom tilskade. Ole Underaasen havde vi den Dag nær mistet, idet han først nær var bleven Knust af Vognene og derpaa falt i en Ely, som han med nød kom fra. Jeg saae det og fik endelig Toget til at standse, saa han traf os igjen. En Nordmann skulde i forrige Uge være bleven knust idet han faldt udaf Vognen.

22de. Omtrent Kl. 12 kom vi til Byen Sarnia ved Enden af Hurunsøen og bleve der indskibede paa en stor Dampbaad, over 300 Passagere mellom Kister og Veed; men vi vare alligevel tilfredse, thi vi vare svært engstelige paa Jernbanen da den var gammel og skrøbelig og rystede paa Grund deraf frygteligt. —

23de. Løverdag. Kl. 3 Eftmd. kom vi til Byen Machina (Mackinae). Her vare en Deel iland for at kjøbe Levnedsmidler; men her saavelsom paa øvrige Stoppesteder ualmindelig dyrt. —

24de (Søndag). Vi seile nu paa Michigansøen og kom Kl. 9 Aften til Milvauke. Her laae vi under aaben Himmel den Nat.

25de. I dag har jeg beseet Byen, som just ikke er pen, men stor Trafik, og kjøbt mig Klæder for 5 Spd. af en Jøde. Jeg saa nu de første Indianere 6 i Tallet en Tiggerbande. Men det er stygge Folk. Kl. 4 Eftmd. kom vi paa Jernbane igjen og da forlod Tolken os, der havde fulgt os fra Kvebek.

26de. Kl. 8 Morgen kom vi til Prairi du Cien, Stoppested for Banen paa den Side Misisippen. Her forlod os Mange som toge paa Stembaad til Lansing og Missorie. Vi paa Stim Baad over til Mc. Gregor paa den anden Side, en liden Bye af samme Størrelse som vi forlod. Her traf jeg Knud Moegaarden og fik fat det som blev sendt Gro forrige Aar. Tollef har kjøbt Land i Esterville saa de vare paa Vei vestover. Her maatte vi tage nye Billet til Kolmar og betalte for Samme 2 Dollar og 10 Cent. Vi reiste derfra Kl. 4 og kom Kl. 8 Aften til Kolmar, hvor vi fik Husly paa eit Høideloft.

27de. Fik jeg en Bergenser til at kjøre mig til Konnove omtrent $\frac{3}{4}$ norsk Miil og var derved saa heldig at faae opspurgt Haagen Gunvaldsen og Erik Sevatsen fra Estervill, at de ventedes den Aften til Konnove med Hvede. Jeg fik Skyds med Samme Mand for ingen Ting, og væntede den Dag på de nævnte Personer. De kom ogsaa om Aftenen. Der traf jeg Lars Løvsletten fra Torpo, han levde der i nærheden og det vel. —

28de (Torsdag). Reiste vi fra Kolmer Kl. 9 Fmd. Jeg med Fm. Iver Sorteberg med Fm., Lars og Tollef Sørbøen, Ole Eriksen og Klemmethakon, hvem jeg traf i Prai. du Cien. De to Sidstnævnte fik nu fri Befordring videre. Alle disse havde jeg forsterket med Penge og vare saaledes i mit Følge. De havde hver sit Studefok eller Par, og det var saaledes første Gang vi havde Skyds med Oxer, som da forekom mig Unaturligt. Den Nat laae vi paa Marken.

29de. Om Morgenen mødte vi Svend Skrattegaarden der ogsaa var Studedriver og paa Byreise med Hvede. Vi reiste nu saa smaat vestover store Prairiesletter, og laa ogsaa den Nat under aaben Himmel men vi havde pent Veir og vare ved Hilse. —

30te (Løverdage). Henimod Aften kom vi til St Ansgar til Arne Knudsen, der var glad over at vi vilde tage ind hos ham, der nød Forpleining og Beværtning for ingen Ting i over tvende Døgn, han er som han har været, med langt Sjæg overalt.

1te Juli (Søndag). Var jeg ved Middingen eller Gudstjenesten og hørte Pastor Clausen, en flink Mand, saavelsom Klokkeren Tollef Rust. Kirken en nye Steenkirke er ikke ganske færdig; men alligevel peen. Paa Eftm. besøgte jeg Klokkeren og Assaar Grøt, der ere rige Folk, saavelsom alle farmere her ved Ansgar. —

2den Juli Kom Svend tilbage fra Connove og forblev der den Dag. Idag fik jeg Arbeide indtil videre for Iver Sorteberg hos Assor Tollef Sørbøen hos Mikkel Rust Fader til Klokkeren og Lars Hos Peder Goelberg. Her blive igjen indtil videre Aas-gutterne og Ole Opsata og endeel fra Goel hvorimod Tormodsgaardsgutterne ere dragne vestover til Elling Breen.

3die Juli, Tog Svend endel af vort Tøi og os vestover. Vi kom den Dag til Johannes Mørk og nød stod Ære.

4de Juli. Constitutionsdagen for de forenede Stater reiste vi fra Mørk Kl. 4 og kom til Skrattegaarden Kl. 5 Eftm. hvor vi fandt alle ved Helsen og bedste Velgaaende. —

5te Juli Reiste Svend tilbage til Ansgar med Heste, for at tage Resten af vor Tøi og efter Kalk for sin egen Deel. Vi leve nu paa den nye Skrattegaarden, der ligner den gamle med Hensyn til Myrer og Skov. Her kunde jeg ikke trives; men Svend trives nok godt her. —

6te Juli. Mod Aften kom Svend tilbage med Resten af vort Tøi under en svær Regnbyge Her ruller Tordenen mere frygtelig end i Norge og snarere Forandring av Veirlaget. Natten er undertiden ganske lys af bare Lyn. —

7de Laae vi og hvilede vore trette Been. Lille Niels, der som anført har været syg længe begynder at kvikne; men er saa magtesløs, at han knapt kan gaa.

8de (Søndag) Reiste jeg og Svend og Sevæt til Middingen omtrent en norsk Miil herfra. Den holdtes i en tyk Skov under aaben Himmel af Pastor Torgersen en ung Mand, der efter min Formening mangler den Helligaand og Kraft til at forkynde Ordet for sine Tilhørere. Der traf jeg Elling Breen og hans Broder Erik, hvilke jeg fulgte hjem. Disse have gode Farme og leve vel. —

9de (Juli). Paa Tilbageveien besøgte jeg Tore Hoff, der har 200 Ekr Land og lever vel. Han har arbeidet meget paa sin Eiendom.

10de (Juli) Skriver jeg hjem og beynder at slaee.

11te. Ingenting.

12te. I tre Dage har jeg nu slaaget Høi, der rak mig opp under Armene. Om Eftmd. kom Lars Paulsen og Aslag Skrattegaarden fra Estervill med Efterretning om at Gro har faaet den 3de Søn Karl Dichman.

13de Juli (Fredag). Idag var Svend i en liden Bye Albert Lie og kjøbte mig noget Slaateambaa.

14de Juli. Jeg driver nu som Slaatekarl Anne som syepige og lille Niels fordriver Tiden med en stor sort Hund, som han kalder Solden, hans egentlige Navn er «Teig».

15de Søndag forefaldt der Intet at lægge Mærke til.

16de heller ikke noget.

17de Toge vi ud fra Skrattegaarden omtrent Kl. 8 Svend og Aslag, vi reiste den en 40 eng. Mile og laae om Natten i Vognkarmen.

18de. Pent Veir, og vi reiste over pene Praireer og meget pent Land. Denne Dag reiste vi ogsaa omtrent 40 eng. Mile og laae i Vognkarmen.

19de (Torsdag). Denne Dag kom vi om Aftenen til vort bestemmelsessted Esterville eller Gros Hjiur, hvor vi vare hjerteligt velkomne, og fandt der alle friske, ligesom vi selv vare det. Svend ville Ingenting have for sin store Opofrelse for os, han kjøbte desuden Kjoletøi til Niels.

Efter 13 ugers Reise er da endelig vor Reise endt og Notiserne sluttes af

O. Nilsen senior.

Fortsettelse side 32.

Frog I NORDERHOV

«Frog i Norderhavs kirkebygd er en gammel og betydelig gaard,» skriver A. Lagesen i «Ringerikske slechter». Den omtales i et gammelt diplom av 1346 og i Norske regnskapers jordebøker, samt i skattemandtallene fra 16de og 17de aarhundre. Den ældste gaardsmatrikkel nævner 2 Frogs-gaarder, nordre og søndre, med en skyld av henholdsvis 2 skipp. og 2 1/4 skipp. tunge.

Den første eier som vi hører om er ingen ringere end lagmand Jørgen Philipsen. Han eide begge Frog-gaardene, men i 1695 solgte han søndre Frog med underliggende pladser og Frogsøde-gaarden med pladsene Gomsrud, Melingen og Hengsle til sogneprest Jonas Ramus for 280 rd. Den oprindelige Frog gaarden var i gamle dager en av Norderhavs største gaarder, og mange familier med navnet Frog, skriver sig fra denne eiendoms underliggende bruk. — Lagmand Jørgen Philipsen var en meget kjendt mand i sin tid, stor eiendomsbesidder rundt i Norge, hadde bl. a. 3 privilegerte (skattefri) sager paa Ringerike, og var regnet for Christianias rigeste mand. Han døde paa Bragernes i 1696; han var barnløs, og hans arving blev hans hustrus søn av første egteskap, etatsraad Hanibal Stockflet. Men Frog gik til Philipsens søster Anne, gift med Jens Madsen fra Ekeberg. Hun eide gaarden til 1707, solgte den da til Peter Koch for 250 rd. Efter 5 aar fik Ole Pedersen Raa gaarden. Han blev der til sin død, da et indledet odelssøksmaal mot ham blev fragaaet da løsningssummen blev for høi. Fra denne tid har man paa gaarden en kontrakt som Jonas Ramus' enke, Anna Colbjørnsdatter sluttet med Ole Pedersen Raa om de to Frosgaarders utmarker og fiskeriet i Juveren. Det sidste skulde følge S. Frog, idet N. Frog alene skulde ha rett til at fiske i de tider da flommen var saa stor at vandet gik over grense-gjerdet og ind paa N. Frogs marker.

I løpet av 1700-aarene hadde Frog mange eiere, men i slutten av aarhundredet kom en anden kjendt mand paa Ringerike til at slaa sig ned paa gaarden.

Det var regimentskvartermester Erik Lange Robsahm, tidligere eier av skrivergaarden Vager i Norderhov. Denne familie har i flere slegtledd tilhørt Østlandet, men vites ikke å ha hat noen representant paa Ringerike før nævnte Erik Lange Robsahm i 1786 kjøpte Vager. Han var født i Stange i 1759, blev i 1784 gift med Bolette (Boel) Kristine Wahl, datter av en hollandsk offiser i Romedal. Der var 2 sønner og 1 datter, Berthe Magdalena, Lars Andreas og Erik Engelhardt, de to sidste født paa Vager og begge gaardbrukere. Den første overtok Frog, den anden Ballangrud paa Jevnaker. Erik Lange Robsahm var eier av N. Frog til 1811, da solgte han gaarden for 6000 rd. til sin ældste søn, som samme aar var beskikket som lensmand i Norderhov. Erik Lange Robsahm og hans hustru døde paa Frog og ligger begravet paa Norderhov.

Lensmand L. A. Robsahm var født 1787 og blev i 1811 gift med Maren Catrine Krog, datter av provst Krog, Gran paa Hadeland. Deres næst-ældste datter giftet sig med daværende personkapellan i Norderhov 1835, senere sogneprest i Tranøy, C. T. Smidt. Lensmandens ældste søn Andreas Chr. Krog Robsahm, f. 1814, blev gaardbruker i Sandsvær og hadde bl. andre sønnene Laurits og Otto C. Robsahm. Disse blev stiftere av det kjendte Christiania firma Otto Robsahm & Co. De sidstnævnte tilbragte ofte sine sommerferier hos bedstefaren som da bodde paa Fredenshavn. Og i ældre aar søgte de ofte tilbake til sin barndoms paradys.

Lensmanden eide Frog til 1835. Hans økonomiske stilling var ikke god. Han maatte gjentagne gange pantsætte gaarden til bl. a. Krigsskolen og universitetet. Disse institusjoner lot avholde tvangsauksjon over gaarden sommeren 1835. Høieste bud kom fra Gulbrand Trulsen Hønen med 3.600,— specidaler.

Forinden salget hadde lensmanden bortbygset Fredenshavn, en plads under gaarden, til en søster og en datter, og dit trak han sig tilbake da gaarden

var solgt. Her bodde han resten av sit liv og hadde sin lensmandsvirksomhet her til han døde i 1864. Fredenshavn var da undavsolgt og utskilt som eget bruk. Lensmand Robsahm var betragtet som en originaler. Mest kjendt blev han under Hatte-magerkrigen paa Hønefoss.

Den nye eier av Frog var født paa Hønen 1804. Han giftet sig med enken Tolline Trulsdatter Kjekstad i Røyken, hvor han var gaardbruker til sin død i 1872. N. Frog eide han til 1856, da solgte han gaarden til distriktslæge Andreas Seip. Kjøpesummen var da steget til 10.000,— specidaler. Seip døde allerede i 1859, og enken Karen Seip, f. 1823, d. 1902, som samme aar fik bevilling til at sitte i uskiftet bo, forestod senere gaardens drift. Fru Seip var en klok og arbeidsom dame, hun elsket Frog og Ringerike og var ogsaa av gammel Ringeriksslegt, datter av oberstlt. Jesper Godtlieb Seip og Anne Cathrine Bye paa Nærstad. — Fru Seip hadde to barn, Carl Seip og Anna Diesen, gift med kaptein Ernst Diesen, som var lærer paa Ringerikes Middelskole i Norderhov.

Da fru Seip døde blev gaarden solgt til Hans Hanssøn Gjerde fra Sogndal i Sogn. Han hadde i 1886 kjøpt Bjørke ved Ask som han solgte igjen; var saa et par aar forpagter av Gudsgaarden før han i 1902 kjøpte Frog, for 42.000,— kr. og flyttet dit. I 1921 kjøpte han ogsaa S. Frog for 42.000,— kr. Gaarden indvendig med litt skog solgte han igjen, men beholdt mesteparten av skogen og la denne indtil N. Frog. Hans Gjerde var ogsaa medeier i flere andre eiendommer, bl. a. Buskerud hovedgaard paa Modum, kjøpt 1908 og solgt i 1910 til landbruksskole i distriktet. Likesaa i Dyrmyr paa Kongsberg som for en stor del blev utsolgt til tomter. Hans Gjerde var en virksom mand med interesse for handel og forretning. Han bygget «villaen» paa Frog og plantet have der. Da han i 1918 overdrog gaarden til sin søn, flyttet han til «villaen» og bodde der til sin død 1927. Hans hustru Anna Olsdatter Skjellestad, ogsaa fra Sogndal, døde i 1932.

Sønnen Ole Hanssøn Gjerde har vært eier og bruker av Frog siden 1918. Han er agronom fra Buskerud og en interessert jord- og skogbruker. Frog ligger meget vakkert til, nær Norderhov kirke, ca. 5 km fra Hønefoss. Gaarden har 120 maal dyrket jord, hvorav 15 maal er have og ca. 800 maal veksterlig, meget god skog med kort drift. Til gaarden hører 200 maal torvstrømyr og et stort værdifuldt sandtak ved bilvei paa Lahau-

gen. Likesaa er der godt fiske i Juveren. Ole Gjerde har gjennom aarene hat mange kommunale tillidshver, likesaa i bøndernes organisasjoner. Han har ogsaa i mange aar vært medlem av Ring. Sparebanks kontrollkomité. Ole Gjerde er gift med Maren Elida Tandberg fra Tyrstrand, som ogsaa har hat sine tillidshverv, bl. a. meget dygtig formand i Norderhov Bondekv.lag.

Gaarden er naa overtat av deres søn, Hans Gudbrand Olsson Gjerde, f. 1923, som sammen med sin hustru Randi Søhol, fortsætter de gode tradisjoner.

UDSKRIFT

af Ringerike og Hallingdals Pantebog No. 5 for Aarene 1722—1726 forsaavidt efterfølgende angaar...

Fol. 1. a.

Den 17.de July 1722, da Retten til almindelig Lageting blev betient paa Trøgstad Tingstue i Norderbous Præstegield paa Ringerike, er efternevnte breve blevne Tinglyste.

Fol. 5. a.

Croned Papir No. 1:1/2 R.dr. 1722 — Kiendes vi os underskrevne Anna H. Mag. Rami Efterleverske paa Eene og Ole P. Pedersen Raae, anden Side, at have med hverandre Sluttet og indgaaed efterm. te Contract og Fordeling ang. de 2.de Frogsgårders Udmarker paa efterfølgende Maade: 1) At gr.den Søndre Frog beholder Nordre Moen med Kalvøen, samt de 2.de nye oprøddede Pladser som Kierstj Næsjar og Paul Xstophersens Enke paaboer, som de nu befindes og ere indbegnede med det stække Skaug Sonden for Anders Andersens Plads —

2.de) Saa beholder gr.den Nordre Frog Lamoen og Næsjar udmarken, mell. Næsjar Kiærn til Næsjar Plads, og der fra til Anders Andersens Plads imodtager, undtagen det stække Jord ved Østre Side af Næsjar Plads og udj Elven, som af mig Ole Raae ved Lars Erikssen, Hans Rickhartssen og Jon Næsjar blev opmaalt og udvidst, i stæden for den pretenderende braate som sammantedes udj Næsjar Mark af mig Ole Raae var nederfældet Aaret 1714, saa dette, udvidste stække Jord herefterdags skal høre under Søndre Frog til Eiendom.

3.de) Med Huusmandspladserne forbliver det til hver gaard, ligesom det hid intil været haver, og til hver gaards Landherre svarer deres Rettighed, saaledes, at foruden Næsjar som Jon Jacobs. paaboer, og den Plads som Hans Rickards. paaboer forbliver de 2.de overskr. ne Pladser som Poul Xstophersen og Kierstj Næsjar paaboer til Søndre og de andre, neml. Anders Anderss., Jens Ilderss. og Older Tronss. paaboer, vorder Nordre

Frog tilhørende, Dog belovert ieg Ole Pederss, at mine Huusmænd ikke skal være Søre Frog og dets Landherre til nogen fornærmelse, være sig med Skoughugst eller Jords indlæggelse eller prejudiure sig i nogen anden Maade, og om nogen af dem ubilligt indbeignet haver, da det igjen at udlægge.

4.re) Havn og sæbeite beholder enhver gaards Creature herefter s. forhen været haver, neml. til Sambæite om Sommeren indtil viidere.

5.te) Denne Contract Consernerer og betræffer alleene Søndre og Nordre Frogs Ejendeeler i Skoug og Mark, og betræffer ikke Frogs ødegrd, hvilken som den under aparte Skyld er Skiødet Sal. Mag. Jonas Ramus, og henhører under Søndre Frog, og derfor haver aparte sine pertinentier, grændsestrækninger og Husmandspladser paa den anden Side Elven.

6.te) Ved denne Contract belover og forsikrer ieg Ole Raae at Nordre Frogs Opsiddere og Ejermænd ikke skal befatte sig noget med Fiskerie udj Jueren, være sig lidet eller stort, under hvad Navn det være kunde; I ligemaade følger og Fiskeriet udj Næsjarckiærnet alleene til mad.me Sal. Ramum som Landherre til Søndre Frog, ligeleedes herefter som og tilfarn det alleene haft haver — Dog skal det ikke være Ole Raae formeent i de tider naar Flommen maatte blive saa stor at Vandet gaar over Ole Raaes giærdes grd. og ind udj Marken paa hans egen Ejendom, hand da udj saadan tiid fisker der, med saa skiold at det ikke er fiskeriet i Næsjarckiærnet til skade, langt mindre hd. at komme udover hans egen opsatte giærdesgrd. ikke eller formeent Mad. Ramus at bruge Fiskerie inden for Tydske Ausset hvor Ole Raaes

Cartchrer staar ved Jens Ilderss's Plads, og siden langs med Nordre Frogs Moen.

At saaleedes paa begge sider af os sluttet Contraheret er, for os og vore efterkommere, haver vi vore Hænder her neden undersk.te og vores Zignerter Hostrøgt. — Desligeste er denne For Eening af min Elskelige Søn Hr. Daniel Ramus og Verificert; Actum Norderhoug Den 14.de July 1722 — Anna Sl. Mag. Ramij (L.S.) Daniel Ramus (L.S.) Ole Pedersen (L.S.)
Utskriftens riktighet bevidnes.

Statsarkivet i Kristiania 27 august 1924.

Gamle Amerikabrev

— Fortsettelse fra side 29 —

Det vil forstås at gamle Amerika-brev er primærkilder for forskningen, av stor historisk verdi.

I de brede Østlandsbygder finnes det vel av naturlige grunner ikke så mange slike brev som i de fattigere og mere trangbodde fjellbygder. På Ringerike er det vel vanskelig å oppdrive slike dokumenter, men det burde gjøres et forsøk.

Det ville være formålstjenlig om lærerne i folkeskolen ville oppmuntre elevene til å undersøke i hjemmene. Jeg skal så gjerne sørge for at disse verdifulle skriftstykker blir betryggende oppbevart i ildsikkert rom. Eiendomsretten vil eierne alltid beholde.

Helge Fonnum.

Tlf. Sentralbord 22711

JERN - BYGNINGSARTIKLER

MALERVARER - KJØKKENUTSTYR

TEGLVERKSPRODUKTER

**Øl og
Mineralvann**

A.S HØNEFOSS BRYGGERI